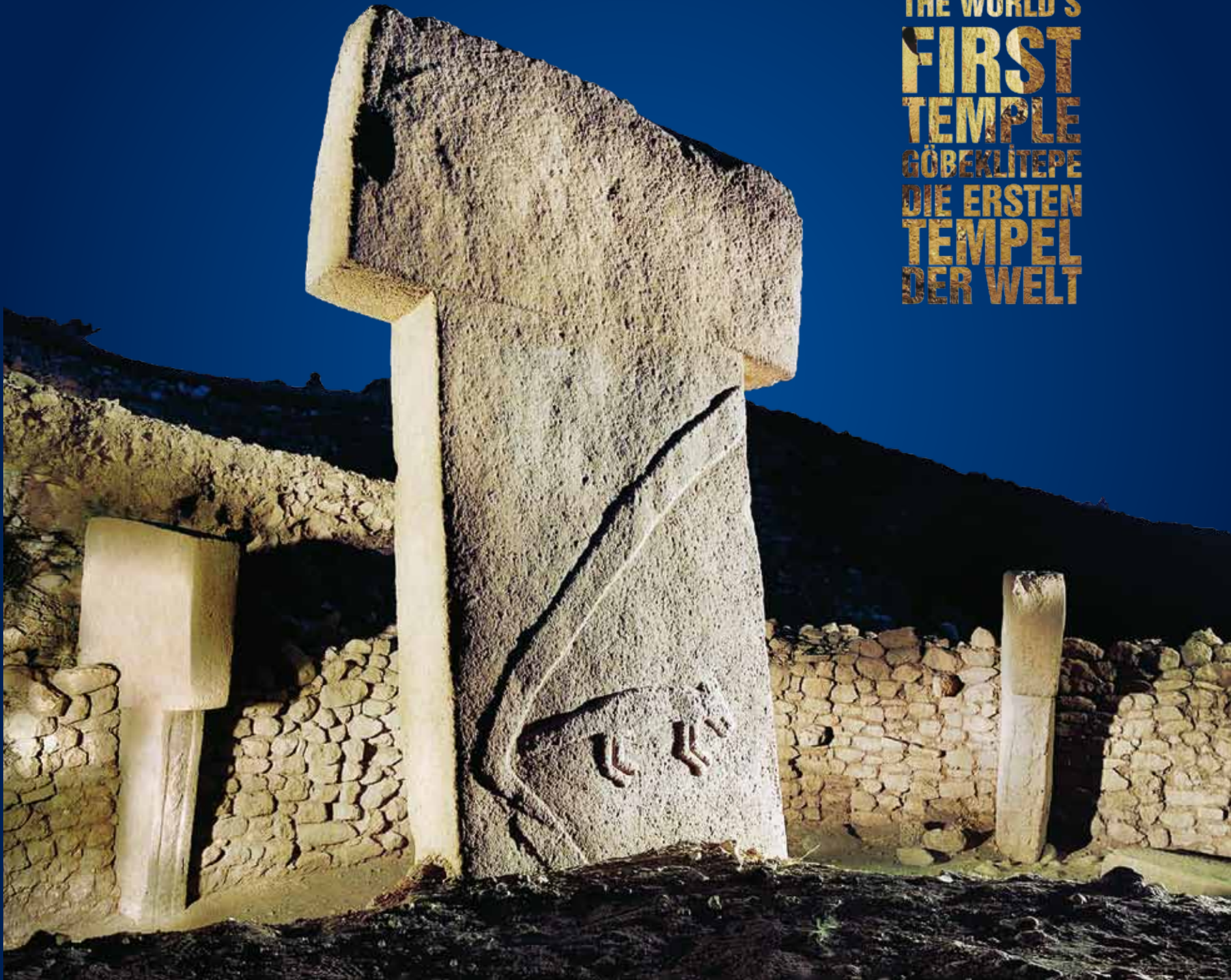


GÖBEKLİTEPE
DÜNYANIN İLK
TAPINAĞI, GÖBEKLİTEPE
THE WORLD'S
FIRST
TEMPLE
GÖBEKLİTEPE
DIE ERSTEN
TEMPEL
DER WELT





KARACADAĞ KALKINMA AJANSI

Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A
21080 Bağlar / Diyarbakır

T: 0 412 237 12 16-17

F: 0 412 237 12 14

Web: www.karacadag.org.tr

e-mail: info@karacadag.org.tr

Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi

Paşabağı Mah. Adalet Cad. No:7/A Şanlıurfa

T: 0 414 314 98 03 - 04

F: 0 414 314 98 05

Web: www.investsanliurfa.com

Editör:

Ayşegül ÖZBEK

Bilimsel Danışmanlar:

Göbeklitepe Kazı Başkanı Prof.Dr. Klaus SCHMIDT
Çiğdem KÖKSAL- SCHMIDT (Arkeolog)

Görsel Danışman:

Ebru OKUTAN AKALIN

Çeviriler:

Çiğdem KÖKSAL-SCHMIDT
Annette HANISCH

Grafik-Tasarım / Baskı:

Kurtuluş Matbaası
Atatürk Bulvarı Bulvarı Psj. Zemin Kat. Şanlıurfa

e-mail: kurtulusmatbaasi@hotmail.com

T: 0 414 313 65 65

F: 0 414 313 95 95

Kapak Fotoğrafı:

DAI (Alman Arkeoloji Enstitüsü)

Bu Katalog Karacadağ Kalkınma Ajansı ve DAI işbirliği ile hazırlanmıştır. Şanlıurfa bölümünde Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yayını olan "Şanlıurfa Kültür Turizm Rehberi"nden yararlanılmıştır.

KARACADAĞ DEVELOPMENT AGENCY

Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A
21080 Bağlar / Diyarbakır

T: 0 412 237 12 16-17

F: 0 412 237 12 14

Web: www.karacadag.org.tr

e-mail: info@karacadag.org.tr

Şanlıurfa Investment Support Office

Paşabağı Mah. Adalet Cad. No:7/A Şanlıurfa

T: 0 414 314 98 03 - 04

F: 0 414 314 98 05

Web: www.investsanliurfa.com

Editor:

Ayşegül ÖZBEK

Scientific Consultants:

Göbeklitepe Excavation Leader Prof.Dr. Klaus SCHMIDT
Çiğdem KÖKSAL- SCHMIDT (Archaeologist)

Visual Consultant:

Ebru OKUTAN AKALIN

Translations:

Çiğdem KÖKSAL-SCHMIDT
Annette HANISCH

Graphics / Printing:

Kurtuluş Print Shop
Atatürk Bulvarı Bulvarı Psj. Zemin Kat. Şanlıurfa

e-mail: kurtulusmatbaasi@hotmail.com

T: 0 414 313 65 65

F: 0 414 313 95 95

Cover Photo:

DAI (German Archaeological Institute)

This brochure has been jointly prepared by Karacadağ Development Agency and DAI. The publication "Şanlıurfa's Culture and Tourism Guide" by Şanlıurfa Governorship's Provincial Culture and Tourism Directorate has served as guideline for the contents.

AGENTUR FÜR AUFBAU KARACADAĞ

Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A
21080 Bağlar / Diyarbakır

T: 0 412 237 12 16-17

F: 0 412 237 12 14

Web: www.karacadag.org.tr

e-mail: info@karacadag.org.tr

Şanlıurfa Investment Support Büro

Paşabağı Mah. Adalet Cad. No:7/A Şanlıurfa

T: 0 414 314 98 03 - 04

F: 0 414 314 98 05

Web: www.investsanliurfa.com

Herausgeber:

Ayşegül ÖZBEK

Wissenschaftliche Berater:

Göbeklitepe Grabungsleiter Prof.Dr. Klaus SCHMIDT
Çiğdem KÖKSAL- SCHMIDT (Archäologin)

Visuelle Gestaltung:

Ebru OKUTAN AKALIN

Übersetzungen:

Çiğdem KÖKSAL-SCHMIDT
Annette HANISCH

Grafik-Design / Druck:

Kurtuluş Druckerei
Atatürk Bulvarı Bulvarı Psj. Zemin Kat. Şanlıurfa

e-mail: kurtulusmatbaasi@hotmail.com

T: 0 414 313 65 65

F: 0 414 313 95 95

Titelfoto:

DAI (Deutsches Archäologisches Institut)

Diese Broschüre wurde gemeinsam von der Agentur für Aufbau Karacadağ und dem DAI erstellt. Der Inhalt wurde inspiriert von der Publikation "Kultur-und Tourismusführer Şanlıurfa" des Provinzdirektorats für Kultur und Tourismus der Präfektur Şanlıurfa.

GİRİŞ

Doğal zenginlikleri, tarihi-kültürel birikimi, tarihte önemli sanat ve ticaret merkezi olması ve çok sayıda medeniyet ve inanca ev sahipliği yapması nedeniyle Şanlıurfa, keşfedilmeyi bekleyen bir "turizm hazinesi"dir. Kültür ve medeniyetin dünyaya yayıldığı bölge olarak kabul edilen "*Bereketli Hilal*" içerisinde yer alan Şanlıurfa, tarihin her döneminde önemli kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetlerden miras kalan tarihi ve kültürel dokusu ve tescilli pek çok kültür varlığı ile Güneydoğu'nun turizm potansiyeli en yüksek illerinden biridir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, bu kadar çok değere sahip olan Şanlıurfa'nın turizm altyapısını iyileştirmek, turizm potansiyelini harekete geçirmek ve ili turizm çekim merkezine dönüştürmek için kuruluşundan itibaren pek çok proje ve çalışmayı desteklemiştir ve desteklemeye devam etmektedir.

Tarihindeki birçok değeri günümüze taşıyan Şanlıurfa, tüm insanlığa ait olan zengin kültürel bir mirasa sahiptir. Bu mirasın tüm dünya insanlarına tanıtılması ve tüm dünya insanlarıyla paylaşılması gerekmektedir. Elinizdeki bu katalog, böyle bir amaca hizmet etmek üzere Şanlıurfa'nın yükselen turizm değeri olan **GÖBEKLİ TEPE**'yi tanıtmak için hazırlanmıştır.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI

INTRODUCTION

Şanlıurfa has been home to many civilisations and many religions. With its natural beauty, its historical and cultural riches, and its important place in history as an artistic and commercial centre, the city is a touristic treasure chest waiting to be discovered. Şanlıurfa is located in what is now called the "*Fertile Crescent*", a region famous for spreading culture and civilisation to the rest of the world, and it is a city that has housed important civilisations throughout history. This historical and cultural legacy, and the presence of many registered cultural sites, makes Şanlıurfa a city with a high potential for tourism in Southeast Turkey.

The Karacadağ Development Agency, since being founded, has given support to various projects to turn the city into a tourist attraction by improving its infrastructure and releasing its tourism potential. It continues to provide this support today.

Şanlıurfa holds many treasures from the past: a heritage of cultural riches that belongs to everyone. This heritage should be introduced to, and shared with, the whole world. The catalogue you are holding in your hands is part of a project which aims to do just that: to introduce the jewel in Şanlıurfa's touristic crown, **GÖBEKLİ TEPE**.

KARACADAĞ DEVELOPMENT AGENCY

EINLEITUNG

Mit seinen Naturschönheiten, seinem historisch-kulturellen Erbe, als historisch wichtiges Kultur- und Wirtschaftszentrum sowie als Heimstatt einer großen Zahl von Zivilisationen und Glaubensrichtungen ist Şanlıurfa eine wahre „Schatztruhe“, die nur darauf wartet, touristisch entdeckt zu werden. Gelegen im sogenannten „Fruchtbaren Halbmond“, jener Region, von der vor Jahrtausenden Zivilisation und Kultur in die Welt getragen wurden, hat Şanlıurfa in jeder Geschichtsepoche wichtige Kulturen beherbergt. Aufgrund der reichen historischen und zivilisationsgeschichtlichen Relikte ist Şanlıurfa eine der Provinzen in der Südost-Türkei mit sehr hohem touristischen Potential.

Die Karacadağ-Agentur für Aufbau hat seit ihrer Gründung in zahlreichen Projekten und Arbeiten die Erschließung dieser kulturell so wichtigen Stadt und den Ausbau der touristischen Infrastruktur Şanlıurfas vorangetrieben und wird dies auch weiterhin tun, um die Provinz als Ganzes in einen touristischen Anziehungspunkt zu verwandeln.

Şanlıurfa hat seinen historischen Reichtum bis heute bewahrt, und verfügt so über ein vielfältiges kulturelles Erbe, das der ganzen Menschheit gehört und möglichst vielen Besuchern erschlossen werden sollte. Die vorliegende Broschüre dient dem Zweck, Şanlıurfas **GÖBEKLİ TEPE** als neuen Stern am touristischen Himmel bekannt zu machen.

KARACADAĞ -AGENTUR FÜR AUFBAU

ŞANLIURFA

Şanlıurfa, "**Medeniyetler Beşiği**" dir.

Tarih boyunca pek çok medeniyetin hüküm sürdüğü Şanlıurfa, kültür ve medeniyetin dünyaya yayıldığı bölge olarak kabul edilen ve arkeoloji literatüründe "**Bereketli Hilal**" olarak adlandırılan topraklar üzerinde yer almaktadır. Arkeolojik kazılardan elde edilen buluntular, 12.000 yıllık uzun bir geçmişe sahip olan bu şehrin Neolitik Çağ insanları tarafından iskân edildiğini kanıtlamıştır. Uzun tarihi geçmişi, pek çok tescilli kültür varlıkları ile Şanlıurfa, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 belgesinde Marka Kent olarak tanımlanan şehirlerden biridir.

Şanlıurfa is the "**Cradle of Civilisation**".

Throughout history, many different civilisations have reigned in Şanlıurfa. The city is situated in a region of land that is credited with spreading culture and civilisation to the world, a land known as the "**Fertile Crescent**" in archaeological literature. Archaeological findings have shown that this city was inhabited by people during the Neolithic Age, making it a city with a history of 12.000 years. Its long history and rich cultural treasures led to Şanlıurfa being among the list of Brand Cities cited in the Tourism Strategy of Turkey 2023 document.

Şanlıurfa, „**Wiege der Zivilisation**“

Im Laufe der Geschichte hat Şanlıurfa viele Zivilisationen beherbergt. Die Stadt befindet sich in einem Gebiet, das weltweit als Wiege der Kulturen und Zivilisationen gilt und in der archäologischen Literatur „Fruchtbarer Halbmond“ genannt wird. Die Funde aus archäologischen Ausgrabungen beweisen, dass Şanlıurfa auf eine 12.000-jährige Vergangenheit zurückblickt und schon in der Jungsteinzeit von Menschen besiedelt wurde. In der ganzen Provinz gibt es 1827 registrierte Stätten. Im ‚Dossier zur Türkei Tourismus-Strategie 2023‘ wird Şanlıurfa aufgrund seiner historischen Bedeutung und seines kulturellen Reichtums als eine der besonders wichtigen Städte geführt.



Şanlıurfa “**Dünyanın İlk Tapınağına Ev Sahipliği Yapan Şehir**”dir.

İnsanlığın tek tanrılı dinlerden önceki çok tanrılı döneme ait ilk tapınağı, M.Ö. 5.000 yılına tarihlenen Malta Adası'ndaki tapınak olarak biliniyordu. **Göbekli Tepe** yerleşiminin tespiti ile bu bilgiler geçerliliğini yitirmiş ve İnsanlığın ilk tapınağının günümüzden 12.000 yıl öncesine tarihlenen “Göbekli Tepe Tapınağı” olduğu bilimsel verilerle kanıtlanmıştır. Bu tespit ile birlikte arkeoloji tarihi yeniden yazılmaya başlamıştır.

Şanlıurfa is “**Home to the World's First Place of Worship**”.

It was thought that the first place of worship for people from the polytheistic age, which preceded monotheism, was the 5000 BC temple on the island of Malta. The validity of this has been challenged by the evidence of a settlement at Göbekli Tepe, and scientific data has now proved that the first place of worship was in fact the 12.000 year old “Göbekli Tepe Temple”. This finding has prompted the rewriting of archaeological history.

Şanlıurfa, „**Heimat der ersten Kultstätte der Welt**“

Lange vor dem Aufkommen der monotheistischen Religionen betete die Menschheit zu vielen verschiedenen Göttern. Als weltweit erstes polytheistisches Heiligtum galt bisher eine auf Malta befindliche, auf 5.000 v. Chr. datierte Kultstätte. Seit der Entdeckung einer prähistorischen Besiedlung von Göbekli Tepe und Ausgrabung der auf etwa 12.000 Jahre geschätzten Kultstätte ist diese Ansicht wissenschaftlich widerlegt. Aufgrund dieser Ergebnisse wurde auch damit begonnen, die Archäologie- Geschichte neu zu schreiben.



Şanlıurfa, “**Mozaikler Şehri**”dir.

Şanlıurfa'nın merkezindeki Halil'ür-Rahman Gölü'nün yanı başında yer alan, Antik Edessa Kenti'nin Grek kültür kalıntılarında en önemlisi, çok renkli ve usta bir üslûpla yapılan “Haleplibahçe Mozaikleri”dir. Savaşçı Amazon Kraliçeleri'nin mozaîge resmedilmiş dünyadaki ilk örnekleri olan Haleplibahçe Mozaikleri, mozaik tekniği, sanatı ve 4 mm² ebadında Fırat Nehri'nin orijinal taşlarından yapılmış olması nedeniyle dünyanın en kıymetli mozaîgi olarak tanımlanmaktadır.

Şanlıurfa is the “**City of Mosaics**”.

Just beside the Halil-ur Rahman pool in the centre of Şanlıurfa lie the remains of the Ancient Greek city of Edessa. The most important of these are the colourful and skillfully-crafted “**Haleplibahçe Mosaics**”. These are the first examples in the world of mosaics depicting Amazon warrior queens. This image, the technical and artistic elements of the mosaics, and the fact that they were crafted using 4 mm² stones from the river Euphrates, have made them one of the world's most treasured mosaics.

Şanlıurfa, „**Stadt der Mosaiken**“

Die wichtigsten Relikte der altgriechischen Stadt Edessa direkt neben dem Halil'ür-Rahman-Teich im Zentrum von Şanlıurfa sind die von Meisterhand gefertigten bunten „Haleplibahçe Mosaiken“. Diese Mosaiken, auf denen erstmalig Amazonenkriegerinnen abgebildet wurden, gelten weltweit als besonders wertvoll, weil bei dieser Mosaiktechnik 4 mm² kleine originale Euphrat-Steinchen verwendet wurden.

ΜΕΛΑΝΙΤΗ



Şanlıurfa, **“Hz. İbrahim’in Makamı”**dır.

Şanlıurfa 3 semavi dinin atası olarak bilinen Hz. İbrahim’in doğduğu ve tek tanrı inancından dolayı Nemrut tarafından ateşe atıldığı şehirdir. **Balıklıgöl** olarak bilinen ve şehrin en turistik yeri olan bu alan, Nemrut tarafından ateşe atıldığında bir mucize sonucunda ateşin suya odunların balıklara dönüştüğüne inanılan kutsal bir bölgedir. Hz. İbrahim’in doğduğuna inanılan mağara, ateşe düşmüş olduğu yer ve etrafında bulunan pek çok cami ve medrese ile Balıklıgöl, Şanlıurfa’nın ruhani merkezidir.

Şanlıurfa is the **“Place of Abraham”**.

Şanlıurfa was the birthplace of Abraham, who is known as the father of the 3 Abrahamic religions. It is also the city where, because of his monotheistic beliefs, Abraham was thrown into a fire by Nimrod. A miracle occurred transforming the fire into water and the burning coals into fish, and it is this belief that has turned the site of the miracle into Şanlıurfa’s most visited tourist attraction, Balıklıgöl (Pool of the Sacred Fish). The cave where it is believed Abraham was born, the place where he fell into the fire, and the many mosques and madrassas surrounding the Pool of the Sacred Fish, have all shaped Şanlıurfa into a spiritual centre.

Şanlıurfa, **„Heimat Abrahams“**

Şanlıurfa ist bekannt als Geburtsort Abrahams, Stammvater der 3 semitischen Religionen, der wegen seines Glaubens an einen Gott von König Nimrod verbrannt werden sollte. Damals sollen sich auf wundersame Weise das Feuer in Wasser und die Holzscheite in Fische verwandelt haben. Seither gelten der Teich des Abraham (Balıklıgöl) und seine Fische als heilig. Die Stätte ist die am meisten besuchte Sehenswürdigkeit der Stadt. Als Geburtsort Abrahams ist Şanlıurfa eine der heiligen Städte des Islam. Die vielen Moscheen und Medresen um Balıklıgöl unterstreichen ihre geistliche Bedeutung.



Şanlıurfa, "**Antik Kentler Şehri**"dir.

Efes'i andıran mimarisi ile Güneydoğu'nun Efes'i olarak tanımlanan **Şuayb Antik Kenti**, Geç Roma dönemine (M.S. 4-5. yüzyıl) tarihlenen bir yerleşim yeridir. Harran'a 38 km uzaklıktaki antik kentte tipik Roma evleri tarzında yapılmış üçgen alınlıklı, çatılı ve etrafı duvarlarla çevrili avlular bulunmaktadır. Şuayb Antik Kenti'ne 15 km uzaklıkta bulunan **Soğmatar Antik Kenti** ise Roma dönemine (M.S. 2.yüzyıl) tarihlenen ve Abgar Krallığı döneminde Harranlıların ay ve gezegen tanrıları için tapındıkları bir kült merkezidir.

Şanlıurfa is the "**City of Ancient Cities**".

The Late Roman (4th-5th century AD) ancient city of Suayb, 38 km from Harran, is known as the Ephesus of Southeast Anatolia due to its similar architecture. The city had typical Roman houses, with triangular gables (pediments), roofs and walled courtyards. The ancient city of Sogmatar, 15 km from Suayb, also dates back to the Roman period (2nd century AD). This was a cult centre where, during the reign of King Abgar, the people of Harran worshipped the gods of the moon and the planets.

Şanlıurfa „**Provinz der antiken Städte**“

Die spätrömisch geprägte Stadt Şuayb (4. -5. Jh. n. Chr.) gilt als Ephesus des Südostens, weil es an die Architektur dieser Stadt erinnert. In der 38 km von Harran entfernten antiken Stadt finden sich überdachte Häuser im typisch römischen Stil mit dreieckigem Giebel und Innenhöfen. Die 15 km von Şuayb entfernte antike römische Stadt Sogmatar (2. Jh. n. Chr.) diente während der Abgar-Herrschaft als Kultzentrum für die Mond- und Planetengötter der Menschen aus Harran.



Şanlıurfa, "Sokaklar ve Konaklar Şehri"dir.

Şanlıurfa'nın tarihi mimari dokusunun önemli bir kısmını sokaklar ve evler oluşturmaktadır. Yüzylerce güzel ev ve sokaktan oluşan bu dokunun önemli bir kısmı bozulmadan günümüze ulaşmıştır. Çok sayıdaki tarihi sokak arasında Arabi Camii Sokağı, At Pazarı Sokağı, Güllüoğlu Sokak, Hüseyin Paşa Sokak, İrfaniye Sokak, Karanlık Kapı Sokak, Madenli Sokak, Yorgancı Sokak ve Zincirli Sokak yüksek duvarları, sokağa taşkın cumbaları, kabaltı denilen beşik tonoz örtülü geçitleriyle en çok ilgi çekenlerdir. Kesme taştan inşa edilen Kürkcüzâde Mahmûd Nedim Efendi Konağı, Osman Efendi Konağı, Ömer Edip Efendi ve Şair Sakıb Efendi Konağı, Hacıkamilzâde Yusuf Ziya Efendi Konağı, Sakıplardan Halil Bey'in Aynalı Köşkü, Şanlıurfa'daki belli başlı konak ve köşk mimarisi örneklerindedir.

Şanlıurfa is the "City of Streets and Mansions".

Streets and houses play an important part in the historical and architectural fabric of Şanlıurfa. Hundreds of beautiful houses and streets from the past remain untouched today. Historical streets show common characteristics of high walls, by windows jutting into the street, and vaulted passageways known as *kabaltı*, can be seen in Arabi Camii Sokağı (street), At Pazarı Sokağı, Güllüoğlu Sokak, Hüseyin Paşa Sokak, İrfaniye Sokak, Karanlık Kapı Sokak, Madenli Sokak, Yorgancı Sokak and Zincirli Sokak. There are also many examples of ashlar stone residences (*konak*) and summerhouses (*köşk*) in Urfa, such as Kürkcüzâde Mahmûd Nedim Efendi Konağı, Osman Efendi Konağı, Ömer Edip Efendi ve Şair Sakıb Efendi Konağı, Hacıkamilzâde Yusuf Ziya Efendi Konağı, and Sakıplardan Halil Bey'in Aynalı Köşkü.

Şanlıurfa „Stadt der Gassen und Herrenhäuser“

Einen wichtigen Teil des historischen Stadtkerns von Şanlıurfa bilden Hunderte von bis heute teilweise gut erhaltenen Gässchen (Sokak) mit hübschen Herrenhäusern (*Konak*). Mit den hohen Außenmauern, überhängenden Erkern und gewölbten überdachten Durchgängen (*kabaltı*) sind Arabi Camii Sokağı, At Pazarı Sokağı, Güllüoğlu Sokağı, Hüseyin Paşa Sokağı, İrfaniye Sokağı, Karanlık Kapı Sokağı, Madenli Sokağı, Yorgancı Sokağı und Zincirli Sokağı, besonders sehenswert. Exemplarisch für die Villen- und Herrenhausarchitektur sind Kürkcüzade Mahmud Nedim Efendi Konağı, Osman Efendi Konağı, Ömer Edip Efendi und Şair Sakib Efendi Konağı, Hacıkamilzade Yusuf Ziya Efendi Konağı, und die Spiegelvilla des Halil Bey, allesamt aus behauenen Steinquadern erbaut.



Şanlıurfa, “İnançlar Diyarı”dır.

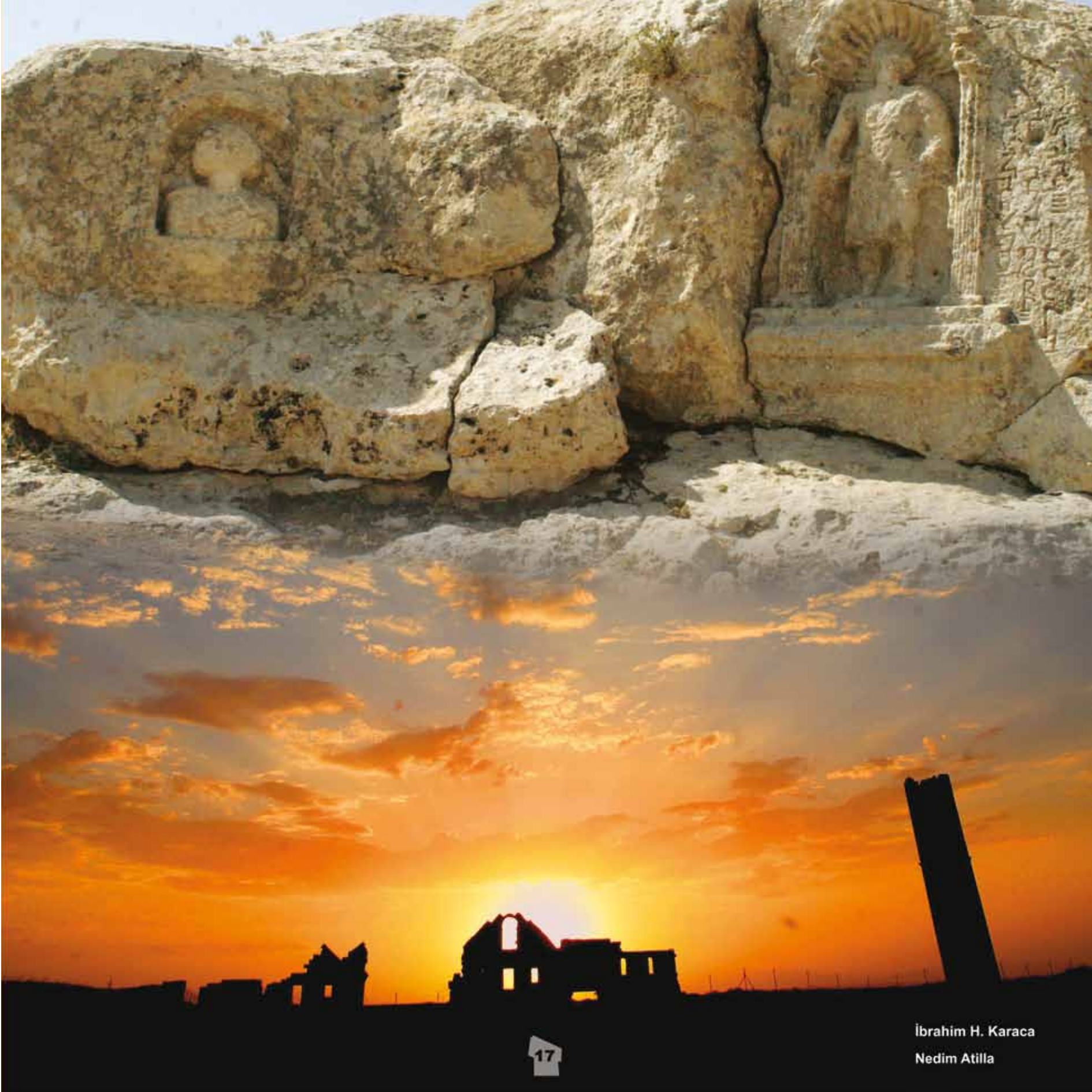
Şehir merkezi yakınındaki "Göbekli Tepe"de yapılan arkeolojik kazılarda günümüzden 12.000 yıl öncesine tarihlene­nen dünyanın **en eski tapınak** kalıntılarının bulunmuş olması; Assur, Babil dönemlerinde ay, güneş ve gezegenlerin kutsal sayıldığı **Pagan Dininin** tapınaklarının il sınırları içersindeki *Harran ve Soğmatar'da* yer alması; Musevi, Hıristiyan ve İslam peygamberlerinin atası olan **İbrahim Peygamber**'in doğduğu ve pek çok peygamberin yaşadığı şehir olduğuna inanılması; **Hız İsa**'nın kutsandığı şehir olması, en kıymetli emanet olan "Kutsal Mendil"in Şanlıurfa'ya ait olması ve Hıristiyanlığın devlet dini olarak kabul edildiği yer olması nedeniyle Şanlıurfa inançlar diyarı olarak bilinmektedir.

Şanlıurfa is the “**Land of Beliefs**”.

Şanlıurfa is known as the land of beliefs for many reasons: The archaeological excavation at *Göbekli Tepe*, near the city centre, has discovered a 12.000-years-old temple, the world's oldest place of worship; the towns of Harran and Sogmatar, which lie within the provincial borders of Şanlıurfa, were home to Pagan temples, used to worship the gods of the moon, sun and planets; it is believed that the city was the birthplace of Abraham, the father of Judaism, Christianity and Islam, and also home to many other prophets; Şanlıurfa, home to the treasured “Holy Mandylion” (small handkerchief), is a city blessed by Jesus; and it was the first city to adopt Christianity as the state religion.

Şanlıurfa „**Stadt der Glaubensrichtungen**“

Bei archäologischen Ausgrabungen nicht weit vom Stadtzentrum beim Hügel „Göbekli Tepe“ wurden die Ruinen der weltweit ältesten Kultstätte entdeckt, deren Alter auf etwa 12.000 Jahre geschätzt wird. Tempel aus assyrischer und babylonischer Zeit, als die Menschen Mond, Sonne und Planeten anbeteten, stehen in den zur Provinz Urfa gehörigen Städten Harran und Sogmatar. Die Stadt Urfa selbst gilt als der Geburtsort von Abraham, dem Stammvater von Juden, Christen und Muslimen. Weitere Propheten sollen hier gelebt haben. Jesus segnete diese Stadt und eine wichtige Reliquie, das „Abgar-Bild“, stammt von hier. Die Bevölkerung von Urfa erkannte als erste das Christentum als Staatsreligion an. Aus all diesen Gründen gilt Urfa als Stadt der Religionen.



Şanlıurfa, “Çarşılar Şehri” dir.

Şanlıurfa'nın Osmanlı döneminden kalma iş hanları ve çarşılarından oluşan eski ticaret merkezi Gümrük Hanı civarında yoğunluk göstermektedir. Bu çarşılardan sekiz adedi kapalı çarşı, bir adedi de yeraltı çarşısıdır. Şanlıurfa; İstanbul, Bursa ve Edirne'den sonra kapalı çarşı bakımından Anadolu'nun önde gelen illeri arasında yer almaktadır. Kazzaz Pazarı (Bedesten), Sipahi Pazarı, Boyahâne Çarşısı, Kavafhâne Çarşısı, Hanönü Çarşısı, Hüseyniye Çarşıları Gümrük Hanı civarında yer alan ve günümüzde de tarihi özelliklerini koruyan önemli alışveriş alanlarıdır.

Şanlıurfa is the “City of Bazaars”

The old commercial centre of Şanlıurfa, consisting of office blocks and market streets from the Ottoman period, is concentrated around the *Gümrük Hanı* (Customs Inn). With 8 covered bazaars and a single underground bazaar Şanlıurfa is one of Anatolia's top cities for covered bazaars, after İstanbul, Bursa and Edirne. Around the Customs Inn there are many important shopping areas that have preserved their historical characteristics even today: Kazzaz Pazarı (Bedesten), Sipahi Pazarı, Boyahâne Çarşısı, Kavafhâne Çarşısı, Hanönü Çarşısı, and Hüseyniye Çarşıları.

Şanlıurfa „Stadt der Basare“

Die aus osmanischer Zeit stammenden Geschäftshäuser und Basare liegen rund um das alte Wirtschaftszentrum *Gümrük Hanı* (Zollhaus). Von diesen Basaren sind acht überdacht, einer liegt unterirdisch. Şanlıurfa nimmt nach İstanbul, Bursa und Edirne, was überdachte Basare betrifft, einen führenden Platz in Anatolien ein. Kazaz-Basar, Sipahi-Basar, Boyahane Basar, Kavafhane Basar, Hanönü Basar, Hüseyniye Basar sind orientalische Märkte, die ihren historischen Charakter bewahrt haben.



Şanlıurfa, "El Sanatları Şehri"dir.

Abacılık, ağaç oymacılığı, bakırcılık, cülhacılık, (bez dokumacılığı), çulculuk (semercilik), dabbaklık, kazazlık (ipek işlemeciliği), keçecilik, kürkçülük, saraçlık, tarakçılık, taş süslemeciliği Şanlıurfa'da sürdürülmekte olan geleneksel el sanatlarıdır. Bu sanatlar günümüzde Gümrük Hanı ve çevresindeki tarihi han ve çarşılarda icra edilmektedir.

Şanlıurfa is the "City of Handcrafts".

Abacılık (production of traditional camel wool garments), wood engraving, copperwork, *cülhacılık* (fabric weaving), *çulculuk* (saddlemaking), *dabbaklık* (tanning), *kazaklık* (silk work), *keçecilik* (feltwork), furriery, leather tack making, comb making, and decorative stonework are all examples of traditional handcrafts. They are still carried out in Şanlıurfa today in the *Gümrük Hanı* (Customs Inn), and the markets and streets around it.

Şanlıurfa „Stadt des Kunsthandwerks“

Zu den traditionellen Handwerksberufen gehören Filzhersteller, Holzschnitzer, Kupferschmiede, Stoffweber, Sattler, Gerber, Seidenverarbeiter, Kürschner, Juweliere, Kammacher oder Edelsteinschleifer. Die Werkstätten liegen um das Zollhaus *Gümrük Hanı* und in den umliegenden historischen Geschäftshäusern und Basaren.



Şanlıurfa, "Yemek ve Müzik Şehri"dir.

Şanlıurfa folkloru denince; türküleri, hoyratları, çiğköftesi ve "sıra geceleri" akla gelir. Özellikle kış gecelerinde, yaşları, işleri ve ekonomik durumları birbirine yakın arkadaş gruplarının, her hafta bir arkadaşın evinde olmak üzere, haftada bir akşam, belirli bir niteliğe ve düzene göre sıra ile yaptıkları toplantılara "**Sıra Gecesi**" denmektedir. Bu geleneksel etkinlik günümüzde Şanlıurfa'nın turistik gece eğlenceleri arasına girmiştir. **Çiğköfte** sıra gecelerinin vazgeçilmez ve değişmez yemeğidir. Yemek kültürü oldukça zengin olan Şanlıurfa, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 belgesinde Gurme Aksı içerisinde tanımlanmış şehirlerden biridir.

Şanlıurfa is the "**City of Music and Food**".

The word folklore in this city means *türküler* (folksongs), *hoyratlar* (traditional folksongs containing literary word plays), *çiğköfte* (spiced raw meatballs) and *sıra geceleri* (informal musical gatherings). Every week, particularly during the winter months, friends of similar ages, work and economic status, gather for an evening at someone's house and follow a particular pattern of entertainment known as a **Sıra Gecesi**. This traditional form of entertainment today forms part of the touristic nightlife in Şanlıurfa. **Çiğköfte** is the essential and unchanging item on the menu at such gatherings. The rich food culture of Şanlıurfa has led to the inclusion of the city in the Gourmet Section of the Tourism Strategy of Turkey 2023 document.

Şanlıurfa „**Stadt der Esskultur und Musik**“

Wenn von Urfas Folklore die Rede ist, denkt man an Volkslieder, Volksdichtung(, Cig Köfte (scharf gewürzte, rohe Hackfleischbällchen) und „sıra geceleri“(Reihen-Nächte). Besonders im Winter treffen sich enge Freunde einmal die Woche im Haus eines der Freunde. Diese Abende werden „sıra geceleri“ genannt und laufen immer nach einem bestimmten Ritual ab. Diese Tradition wird mittlerweile auch als touristische Attraktion angeboten, und *Çiğ Köfte* gehören unverzichtbar zum kulinarischen Teil des Abends. Şanlıurfa wurde dank seiner vielfältigen Esskultur im ‚Dossier zur Türkei Tourismus-Strategie 2023‘ in die sogenannte ‚Gourmet-Achse‘ aufgenommen.



Şanlıurfa, "**Suyun Tarihle Buluştuğu Şehir**"dir.

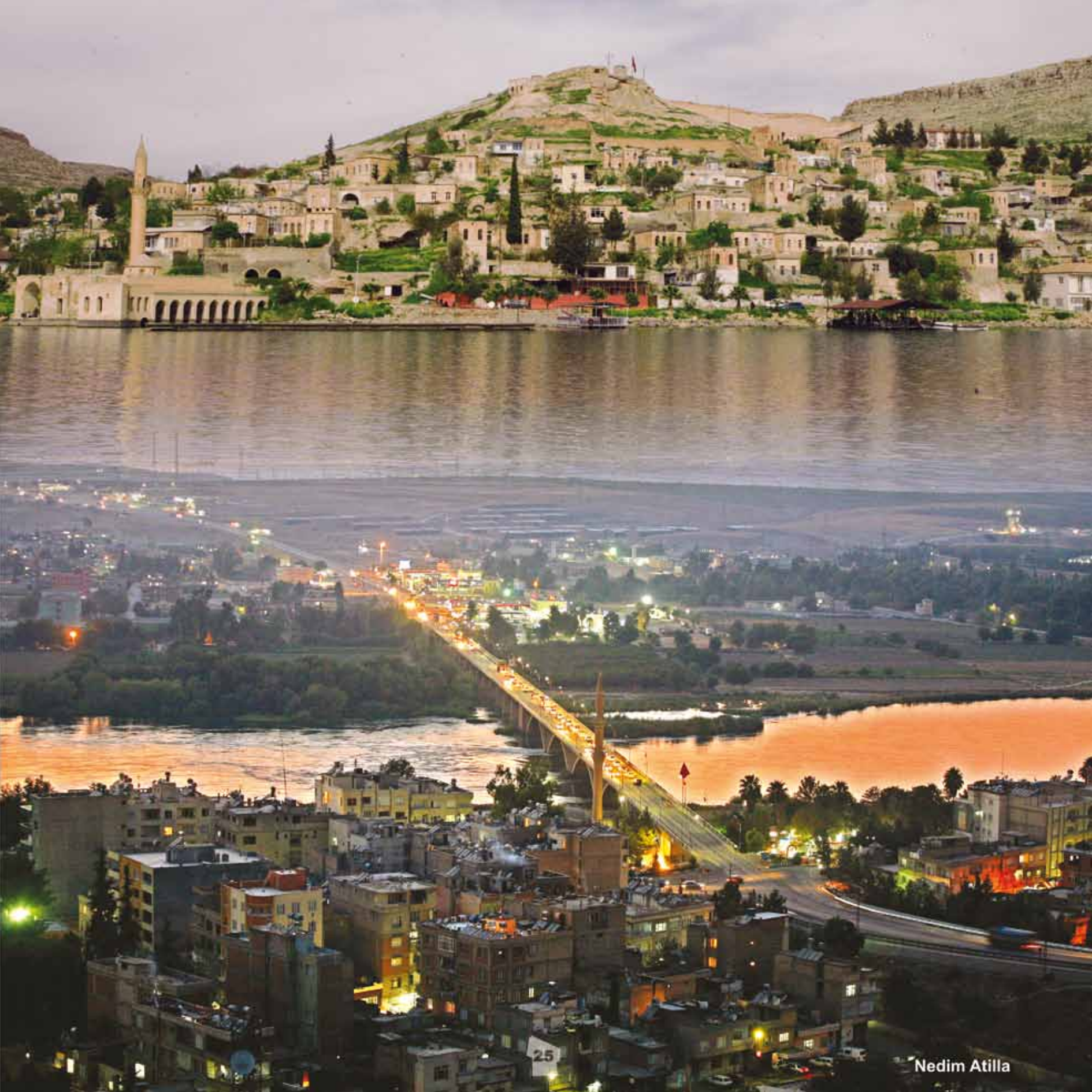
Şanlıurfa tarihi-kültürel zenginliğinin yanı sıra Fırat nehrine kucak açan **Halfeti ve Birecik** ilçelerinin zengin flora ve faunası, endemik türleri, kuş gözlem ve su sporları olanakları ile Güneydoğu Anadolu'nun ekoturizm merkezidir.

Şanlıurfa is the "**City Where History and Water Come Together**".

Şanlıurfa not only offers a wealth of historical and cultural treasures, but it is also a centre of ecotourism in Southeast Anatolian. On the banks of the Euphrates, the towns of **Halfeti** and **Birecik** are home to a rich variety of endemic species of flora and fauna. The area offers opportunities for bird watching and water sports.

Şanlıurfa „**der Ort, wo Wasser und Geschichte aufeinandertreffen**“

Neben dem historisch-kulturellen Erbe gehören zur Provinz Şanlıurfa auch die Städte Halfeti und Birecik am Euphrat, bekannt für reiche Flora und Fauna mit seltenen endemischen Arten. Mit seinen Möglichkeiten für Vogelbeobachtung und Wassersport ist dieser Abschnitt des Euphrat das Zentrum des Ökotourismus in Südostanatolien.



25

Nedim Atilla

GÖBEKLİ TEPE

Günümüzden yaklaşık 12.000 yıl önce insanlık tarihinin en önemli değişimlerinden biri yaşanmaktaydı. İnsanoğlu avcı-toplayıcı bir yaşam tarzından, yerleşik hayata, çiftçi-üretici düzene geçmek üzereydi. Binlerce yıl öncesinin avcı toplayıcıları bu geçiş döneminde, mütevazı ve basit bir yaşam tarzıyla yetinmemişler, aksine görkemli bir evre yaşamışlardı. Bugün neolitik dönem olarak adlandırdığımız, insanlık tarihinin en etkileyici ve şaşırtıcı dönemlerinden biri olan bu sürecin yaşandığı ana sahne Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan topraklar idi. Sahnenin odak noktasında ise Şanlıurfa'nın 18 km. kuzeydoğusunda yer alan Göbekli Tepe bulunmakta idi...

About 12.000 years ago, one of the most significant changes in the history of mankind took place. At this time, mankind's way of life was changing from hunting and gathering to sedentary food production. The hunters and gatherers of this transitional period did not face humble or harsh living conditions, but a period of abundance. The most important setting for this crucial and astonishing period in the history of mankind today known as "Neolithic" is the land between Euphrates and Tigris. And in the center of this development is Göbekli Tepe, 18 km northeast of Sanliurfa.

Etwa 12.000 Jahre vor heute fand eine der wichtigsten Veränderung in der Geschichte der Menschheit statt. Die Menschen waren in dieser Zeit dabei, ihre bisherige Lebensweise als Jäger- und Sammler zu ändern und sesshafte Bauern zu werden. Diese Wildbeuter hatten damals während dieser Übergangsphase nicht unter bescheidenen und einfachen Umständen, sondern in einer Phase des Überflusses gelebt. Der wichtigste Schauplatz für diese Phase, die wir heute die "neolitische Periode" nennen und die einen der eindrucksvollsten und erstaunlichsten Abschnitte der Menschengeschichte bildet, bildete das Land zwischen Euphrat und Tigris. Und im Zentrum dieses Geschehens befindet sich der 18 km nordöstlich von Sanliurfa liegende Göbekli Tepe.



Harran Ovası'nı kuzeyde sınırlayan dağ silsilesinin en yüksek noktasında yer alan, geniş görüş mesafelerine hâkim bir konumda bulunan Göbekli Tepe, avcı toplayıcı insanların yarattığı bir kült merkezidir. Arkeolojik araştırma tarihinde neolitik dönem için düşünülen modelleri, teorileri alt üst eden verileri günümüze ulaştırmaktadır. Üretime geçiş aşamasına yakın olan son avcı grupların anıtsal mimarilerini ve gelişkin sembolik dünyalarını, kısacası bu dönem için beklenmedik bir düzeye ulaşmış bir kültürü bize iletmektedir.

At Göbekli Tepe, a sanctuary built by hunters and gatherers is situated on the highest point on the mountain range delimiting the Harran valley to the north. Göbekli Tepe confronts us with features, which do not fit into the models and theories developed so far by archaeologists for the beginning of the Neolithic. Nobody would have expected monumental architecture combined with a rich repertoire of images hinting at a highly developed symbolic world at the moment of the transition from foragers to sedentary, food producing societys.

Am Göbekli Tepe, der auf dem höchsten Punkt der die Harran Ebene nördlich begrenzenden Berge liegt und der von weither sichtbar ist, befindet sich ein von Jäger und Sammlern errichtetes Kultzentrum. Der Göbekli Tepe liefert uns Befunde, die nicht in die bisherigen von der archäologischen Forschung für das Entstehen der neolithischen Periode entwickelten Theorien und Modelle passen. Der Göbekli Tepe zeigt uns für die Zeit des Überganges der Wildbeuter zu sesshaften und Nahrung produzierenden Gesellschaften eine unerwartet monumentale Architektur versehen mit den Bildern einer reich entwickelten symbolischen Welt, die für diese Zeit nicht für möglich gehalten worden waren.



Günümüzden yaklaşık 12.000 yıl öncesinde insanoğlu tarafından mevkii olarak seçilen ve kireçtaşından anıtsal eserlerin yaratıldığı büyük bir buluşma merkezi olan Göbekli Tepe, günlük yaşama yönelik mekanlarla değil, törensel amaçlı inşa edilmiş, özel yapılarla kaplıdır. Yuvarlak veya oval planlı, çapları 30 metreye ulaşan bu yapıların sayısı 20'yi bulmaktadır. Bunlardan 6 tanesi kazı sırasında ortaya çıkarılmış, diğerleri jeomanyetik ve georadar yöntemleriyle yapılan topraküstü ölçümler sonucunda belirlenmiştir.

About 12.000 years ago Göbekli Tepe was chosen as a place for monumental enclosures and sculptures, as a central place not for residential buildings and everyday life but for buildings associated with cult and ritual. Roughly 20 of these special buildings of round or oval shape with diameters around 30 m can be located in the mound. Six enclosures were excavated so far, the being attested by geophysical surveys.

Der etwa 12.000 Jahre vor heute als Ort für monumentale Anlagen und Bildwerke gewählte Göbekli Tepe bildet einen zentralen Ort, der nicht aus für das tägliche Leben errichteten Wohnbauten besteht, sondern aus Gebäuden, die rituellen Zwecken dienen. Etwa 20 dieser Sondergebäude, die rund oder ovalförmig sind und etwa 30 m Durchmesser erreichen, befinden sich im Ruinenhügel. Sechs dieser Anlagen wurden bisher durch Ausgrabungen ans Tageslicht gebracht, die anderen wurden durch Untersuchungen der Hügeloberfläche mittels Georadar und Geomagnetik festgestellt.



31

DAI

Göbekli Tepe'nin ritüel amaçlı yapılarının merkezinde iki tane serbest duran, boyu 5 metreye varan, kireçtaşıdan şekillendirilmiş T- biçimli dikilitaş bulunmaktadır. Aynı formda ama daha küçük boyutlu dikilitaşlar ise yapı duvarlarının iç çeperlerine merkez iki dikilitaşa yönlendirilmiş olarak yerleştirilmiştir.

In the middle of each enclosure stand two T-shaped pillars made of limestone with a height of up to 5 m. Smaller pillars of the same shape surround the central pillars on the inner side of the wall. They are orientated towards the two larger pillars in the center.

Im Zentrum der rituellen Anlagen des Göbekli Tepe stehen zwei freistehende, bis zu 5m große T-Pfeiler aus Kalkstein. Weitere Pfeiler der gleichen Form, die aber ein deutlich kleineres Format besitzen, befinden sich in den Anlagen innen an den Mauerkanten, zu den zentral stehende zwei große Pfeilern hin orientiert.



33

T-biçimli dikilitaşların üzerlerinde kabartma tekniğinde yapılan hayvan motifleri ve çeşitli soyut semboller bulunmaktadır. Bunlar sadece süsleme unsuru olarak yapılmamışlardır, bir tür haberleşme sisteminin kalıntılarını, 12.000 yıl öncesinin sembolik dünyasını, hafızasını, mesajlarını bugüne ulaştıran bulgulardır.

Depictions of animals and abstract symbols were incised into the T-shaped pillars. They were not added for decorative reasons, but are rests of a communication system, which conveys us the symbolic world, the cultural memory of a society existing 12.000 years ago.

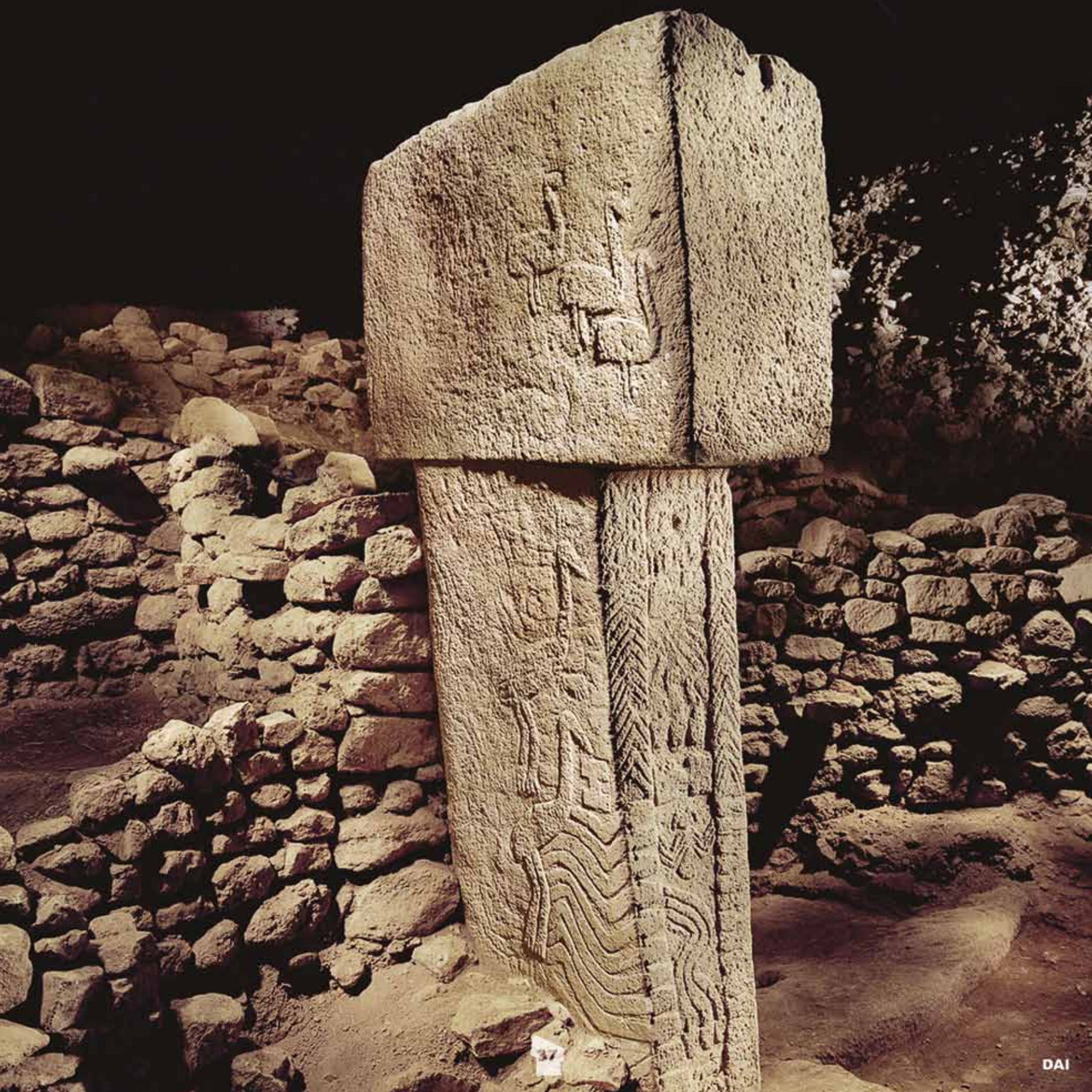
Auf den T-Pfeilern befinden sich verschiedene Tierdarstellungen und abstrakte Symbole. Die wurden nicht aus dekorativen Gründen angebracht, sondern sie stellen Zeugnisse eines Kommunikationssystems das, das uns die symbolische Welt vor 12.000 Jahre, das kulturelle Gedächtniss dieser Gesellschaft, übermittelt.



Göbekli Tepe'nin tüm buluntuları etkileyici yetkin bir taş işçiliğini yansıtmakta, taş üzerinde kabartma tekniğiyle yapılarak aktarılan motiflerin içerik zenginliği ise karmaşık bir düşünsel düzeye ulaşıldığını göstermektedir. Tüm bu bulguların yanında, eserlerin nitelik ve nicelikleri gözlemlendiğinde, rastlantısal değil, düzenli bir tekrarlama şeklinde saptanabilen büyük boyutluluk, anıtsallık ve sayısal yoğunluk, arka planda olması gereken gelişkin sosyal düzenin, organizasyon ve koordinasyon kabiliyetinin ipuçlarını vermektedir.

The finds from Göbekli Tepe are proof to awesome and accomplished skills in stoneworking, the carved low-reliefs with their big repertoire of depictions give us a hint of a rich and complex spiritual world. The quality and quantity of the objects found proofs them to be not the products of coincidence, but of repeated artistic work by trained craftsmen. This points at a society with a developed social organization capable to coordinate its activities through division of labour.

Die Funde des Göbekli Tepe sind Zeugnisse einer eindrucksvollen und vollkommenen Steinbearbeitung, deren herausgemeißelte Flachreliefs einen großen Motivschatz zeigen, der eine reiche und komplexe spirituelle Welt widerspiegelt. Die feststellbare Qualität und auch die Quantität der Funde zeigen an, dass die verschiedenen Objekte nicht als Produkte zufälligen Schaffens, sondern in ihrer Monumentalität und Anzahl als Produkte einer wiederholten und geschulten Vorgehensweise zu verstehen sind. Das alles weist darauf hin, dass die zugehörige Gesellschaft über eine entwickelte soziale Organisation verfügte und in der Lage war, eine arbeitsteilige Koordination ihre Aktivitäten durchzuführen.



Göbekli Tepe'nin karakteristik buluntularından biri olan T-biçimli dikilitaşlar stilize edilmiş insan heykelleri olarak algılanmalıdır. Bazı örneklerin üzerinde el, kol, kemer motifleri dahi görülmektedir. Baş kısmını oluşturan T-motifi üzerinde yüz ifadeleri belirtilmemiştir.

The T-shaped pillars characterizing Göbekli Tepe can be understood as stylized sculptures of human beings. Some of them show depictions of arms, hands and belts. Nevertheless, the front side of the pillars, where the face would be located, remains always without any anatomical detail.

Einer der charakteristischen Funde des Göbekli Tepe, die T-Pfeiler, können als stilisierte menschengestaltige Skulpturen verstanden werden. Bei einigen sind Arme, Hände und Gürtel dargestellt. Allerdings bleibt die Vorderseite der T-Form, die das Gesicht zeigt, immer ohne jegliche anatomische Details.



T-biçimli dikilitaşlar bilinçli olarak seçilmiş stilize bir tarzı yansıtırken, üç boyutlu heykeller ve kabartma tekniğinde yapılmış çeşitli motifler etkileyici bir doğal üslup gösterirler.

While the T-shaped pillars were intended to be highly abstract and stylized, there are three-dimensional sculptures and high-reliefs in an awesome naturalistic style.

Während die T-Pfeiler eine bewusst gewählte, sehr stilisierte Darstellungsweise zeigen, gibt es dreidimensionale Skulpturen und Hochreliefs, deren Motive einen eindrucksvollen naturalistische Stil beobachten lassen.



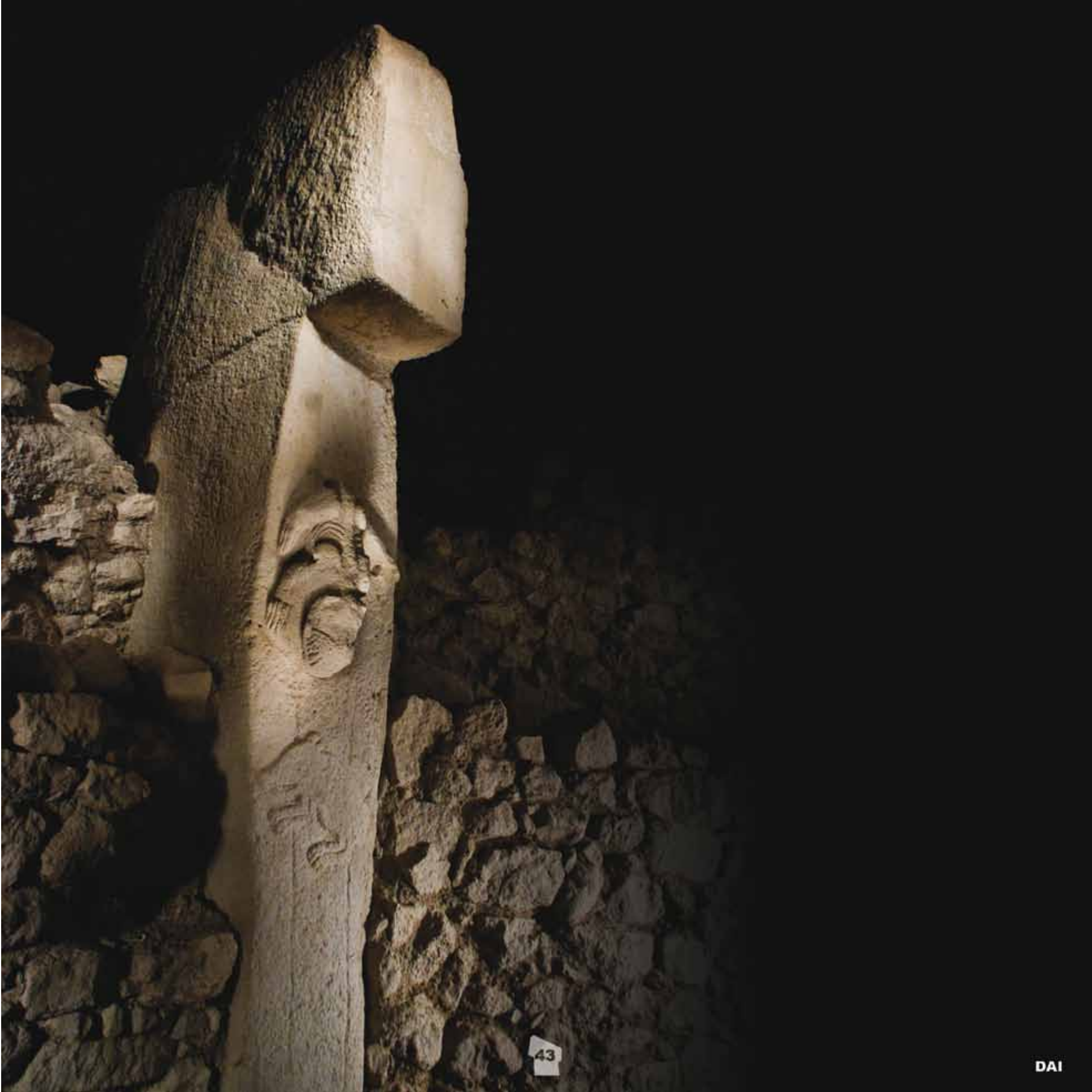
41

DAI

Göbekli Tepe'de kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkarılan bazı eserlerde, hem iki hem üç boyutluluk kısacası farklı algılama ve betimleme teknikleri bir arada görülebilir.

Through the finds discovered at Göbekli Tepe, a whole spectrum of two- and three dimensional ways of seeing, depicting and stiles can be observed.

Anhand der Ausgrabungsfunde, die am Göbekli Tepe geborgen werden konnten, können zweidimensionale und dreidimensionale Wahrnehmungsmöglichkeiten und verschiedene Darstellungsweisen und Stile festgestellt werden.

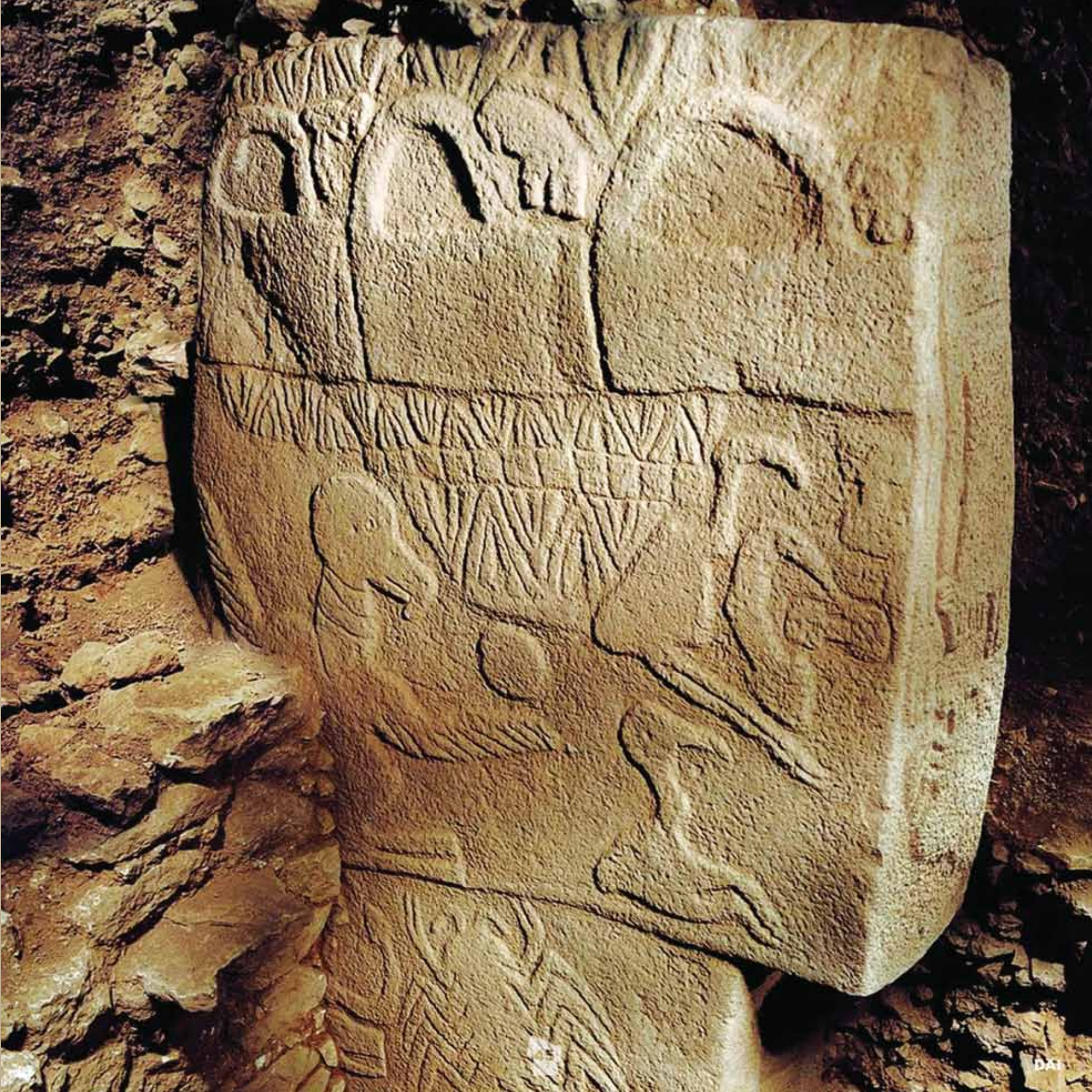


43

Göbekli Tepe'de kabartma ya da heykel formunda karşımıza çıkan motifler dünyası çok geniştir. Yılan, yaban domuzu, tilki en çok rastlanan figürlerdir. İnsan tasviri ise T-biçimli dikilitaşlar üzerinde sadece iki kez bulunmuştur.

The imagery of Göbekli Tepe passed down to us through sculptures and reliefs is quite extensive. Snake, wild boar and fox are the motifs depicted most often. Depictions of humans on the other hand are scarce, there are just two examples known.

Die Motivwelt des Göbekli Tepe, die uns mit den Skulpturen und Reliefs überliefert ist, ist sehr umfangreich. Schlange, Wildschwein und Fuchs bilden die am häufigsten vertretenen Motive. Dagegen sind Darstellungen von Menschen nur mit zwei Beispielen belegt.



Göbekli Tepe'de Kabartma motifler ve heykellerin yanı sıra üst üste bileşik figürlerden oluşan 'totem' benzeri eserlerde bulunmaktadır.

Besides sculptures and reliefs, at Göbekli Tepe also totem pole-like statues composed of figures standing one over another are known.

Neben den Reliefs und Skulpturen sind am Göbekli Tepe auch totempfahlartige Bildwerke mit übereinander stehenden und miteinander verbundenen Figuren vorhanden.



Göbekli Tepe'nin anıtsal yapıları, onu yapan neolitik dönem insanları tarafından bilinçli olarak doldurulmuş, kapatılmıştır. Bu dönemde hayat tarzlarını da değiştirmeye başlayan son avcılar, eski kimliklerini, avcı toplayıcı yaşamlarında onlar için önemli olan inanışlarını, sembol dünyalarını tahrip etmeden kapatarak terk etmişlerdir. Bu nedenle son avcıların buluşma merkezi olan bu eşsiz tapınaklar dağı, ıssız, ırak, sessiz doğal ortamda, tahrip edilmeden günümüze kadar ulaşabilmiştir.

The monumental enclosures of Göbekli Tepe were refilled and covered with mounds intentionally by the people who constructed them. With the transition to the new way of life completed, the old ritual world fell into obscurity. They left the place central to the rituals and identity of the foragers without destroying it. For this reason, the sacred place and meeting ground of the high period of the hunters and gatherers could keep its quiet, remote and somehow abandoned atmosphere undisturbed until today.

Die monumentalen Anlagen des Göbekli Tepe wurden von den Menschen, die sie errichtet hatten, absichtsvoll zugefüllt und mit Hügeln überdeckt. Nachdem der Übergang zur neuen bäuerlichen Lebensweise vollzogen war, war die frühere rituelle Welt bedeutungslos geworden. Sie haben den Ort, der für die Rituale der Wildbeuter und für deren Identität wichtig war, verlassen, ohne ihn allerdings zu zerstören. Aus diesem Grund konnte der einzigartige Tempelberg und der Versammlungsplatz der großen Zeit der Jäger und Sammler bis heute in seine ruhige, abgelegene und fast verlassen anmutende Atmosphäre ungestört erhalten.



49

DAI

Göbekli Tepe ilk kez 1963 yılında İstanbul ve Chicago Üniversitelerinin ortaklaşa yaptığı bir yüzey araştırmasında V 52 adıyla neolitik yerleşme olarak saptanmış ve yüzey araştırması ile ilgili 1980 yılında yapılan yayında Peter Benedict tarafından yazılan makalede yerleşme ile ilgili ilk bilgiler verilmiştir. Bu makalede yer alan kısa tanıtımda Göbekli Tepe'nin yamaçlarının çakmaktaşıyla dolu olduğu ve en yüksek iki tepeliğin üstünün gömütlüklerle kaplı olduğu yazılmıştır. Ancak bu araştırmanın yapıldığı yıllarda neolitik dönem hakkında bilinenler, Göbekli Tepe'nin özel bir yer olarak anlaşılmasına olanak vermemiştir. Bu döneme ait büyük boyutlu heykeller, T-biçimli dikilitaşlar ilk kez 90'lı yıllarda Urfa yakınlarında bulunan Nevali Cori kazısında bulunmuştur. 1994 yılında Klaus Schmidt ekip üyesi-arkeolog olarak her kampanyasına katıldığı Nevali Cori kazılarının tamamlanması ve bu yerleşim yerinin Atatürk Barajı suları altında kalması sonrasında, yeni bir proje planlama düşüncesiyle, bölgede bilinen diğer neolitik yerleşmeleri ve bu çerçevede Göbekli Tepe'yi ziyaret etmiştir. Nevali Cori kazılarının verdiği tecrübe, Klaus Schmidt'e, 1963 yılında Göbekli Tepe'de araştırmacıların gömütlük olarak tanımladıkları taşların, üst kısımları görünen neolitik dönem dikilitaşları olduğunu fark etmesini sağlamıştır. Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsü Orient bölümü uzmanı ve Erlangen Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr. Klaus Schmidt ekibi ile birlikte 1995 yılından beri aralıksız olarak Göbekli Tepe kazı çalışmalarını yürütmektedir.

Göbekli Tepe was identified for the first time as an archaeological site in 1953 during a survey undertaken conjointly by the Universities of Istanbul and Chicago; it was given the find spot number V52. A report on this survey was published in 1980 by Peter Benedict. In a short note he mentions that the mound is made up of red sediments, scattered by flint tools and contains a cemetery. Further he states, that there are no springs in the vicinity. Big sculptures dating to the time of Göbekli Tepe were for the first time discovered in the 1990's at Nevali Cori, an archaeological site near Urfa. After Nevali Cori was flooded by the Atatürk Barrage, Klaus Schmidt who had participated in all excavation campaigns, visited in 1994 all neolithic sites of the regions with the scope of starting a new project. The experience accumulated at Nevali Cori helped him in identifying the stone which were interpreted as grave stones during the 1953 survey as T-shaped pillars of Neolithic Age. Since 1995 he is directing excavations at Göbekli Tepe on behalf of the German Archaeological Institute (DAI) without interruptions. He is a fellow of the Orient-Department of the DAI and adjunct professor at the University of Erlangen.

Der Göbekli Tepe wurde erstmals im Jahr 1963 bei einer gemeinsamen Oberflächenuntersuchung der Universitäten Istanbul und Chicago als archäologischer Platz mit der Nummer V52 erwähnt. Der Surveybericht wurde 1980 von Peter Benedict veröffentlicht. In einem kurzen Absatz wird erwähnt, dass der Ort aus einem Hügel aus roter Erde bestünde, der von Feuersteingeräten übersät sei und dass sich dort ein Friedhof befände. Zugang zu Wasser gebe es in der Umgebung nicht. Großformatige Skulpturen, die diese Periode gehören, wurden das erste Mal in den 90er Jahren des vorigen Jahrhunderts in Nevali Cori, einem Grabungsplatz der Nähe von Urfa, gefunden. Nachdem in Nevali Cori durch die Aufstauung des Atatürk-Stausees der Ort überflutet wurde und die Ausgrabungen beendet waren, besuchte Klaus Schmidt, der an dieser Grabung in allen Kampagnen teilgenommen hatte, im Jahr 1994 alle in der Literatur erwähnten neolitischen Plätze in der Region mit dem Gedanken, ein neues Projekt zu beginnen. Die Erfahrungen, die er in Nevali Cori gewonnen hatte, gaben Klaus Schmidt die Möglichkeit, die Steine des Göbekli Tepe, die im Survey von 1963 als Grabsteine verstanden wurden, als neolitische T-Pfeiler zu erkennen. Seit 1995 leitet er für das Deutsche Archäologische Institut (DAI) ununterbrochen die Ausgrabungen. Er ist Mitglied der Berliner Orient Abteilung des DAI und außerplanmäßiger Professor an der Universität Erlangen.



GÖBEKLİTEPE
DÜNYANIN İLK
TAPINAĞI, GÖBEKLİTEPE

THE WORLD'S
FIRST
TEMPLE
GÖBEKLİTEPE
DIE ERSTEN
TEMPEL
DER WELT



KARACADAĞ KALKINMA AJANSI

Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A
21080 Bağlar / Diyarbakır

T: 0 412 237 12 16-17

F: 0 412 237 12 14

Web: www.karacadag.org.tr

e-mail: info@karacadag.org.tr

Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi

Paşabağı Mah. Adalet Cad. No:7/A Şanlıurfa

T: 0 414 314 98 03 - 04

F: 0 414 314 98 05

Web: www.investsanliurfa.com

Editör:

Ayşegül ÖZBEK

Bilimsel Danışmanlar:

Göbeklitepe Kazı Başkanı Prof.Dr. Klaus SCHMIDT
Çiğdem KÖKSAL- SCHMIDT (Arkeolog)

Görsel Danışman:

Ebru OKUTAN AKALIN

Çeviriler:

Çiğdem KÖKSAL-SCHMIDT
Annette HANISCH

Grafik-Tasarım / Baskı:

Kurtuluş Matbaası
Atatürk Bulvarı Bulvar Psj. Zemin Kat. Şanlıurfa

e-mail: kurtulusmatbaasi@hotmail.com

T: 0 414 313 65 65

F: 0 414 313 95 95

Kapak Fotoğrafı:

DAI (Alman Arkeoloji Enstitüsü)

Bu Katalog Karacadağ Kalkınma Ajansı ve DAI işbirliği ile hazırlanmıştır. Şanlıurfa bölümünde Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yayını olan "Şanlıurfa Kültür Turizm Rehberi"nden yararlanılmıştır.

KARACADAĞ DEVELOPMENT AGENCY

Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A
21080 Bağlar / Diyarbakır

T: 0 412 237 12 16-17

F: 0 412 237 12 14

Web: www.karacadag.org.tr

e-mail: info@karacadag.org.tr

Şanlıurfa Investment Support Office

Paşabağı Mah. Adalet Cad. No:7/A Şanlıurfa

T: 0 414 314 98 03 - 04

F: 0 414 314 98 05

Web: www.investsanliurfa.com

Editor:

Ayşegül ÖZBEK

Scientific Consultants:

Göbeklitepe Excavation Leader Prof.Dr. Klaus SCHMIDT
Çiğdem KÖKSAL- SCHMIDT (Archaeologist)

Visual Consultant:

Ebru OKUTAN AKALIN

Translations:

Çiğdem KÖKSAL-SCHMIDT
Annette HANISCH

Graphics / Printing:

Kurtuluş Print Shop
Atatürk Bulvarı Bulvar Psj. Zemin Kat. Şanlıurfa

e-mail: kurtulusmatbaasi@hotmail.com

T: 0 414 313 65 65

F: 0 414 313 95 95

Cover Photo:

DAI (German Archaeological Institute)

This brochure has been jointly prepared by Karacadağ Development Agency and DAI. The publication "Şanlıurfa's Culture and Tourism Guide" by Şanlıurfa Governorship's Provincial Culture and Tourism Directorate has served as guideline for the contents.

AGENTUR FÜR AUFBAU KARACADAĞ

Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A
21080 Bağlar / Diyarbakır

T: 0 412 237 12 16-17

F: 0 412 237 12 14

Web: www.karacadag.org.tr

e-mail: info@karacadag.org.tr

Şanlıurfa Investment Support Büro

Paşabağı Mah. Adalet Cad. No:7/A Şanlıurfa

T: 0 414 314 98 03 - 04

F: 0 414 314 98 05

Web: www.investsanliurfa.com

Herausgeber:

Ayşegül ÖZBEK

Wissenschaftliche Berater:

Göbeklitepe Grabungsleiter Prof.Dr. Klaus SCHMIDT
Çiğdem KÖKSAL- SCHMIDT (Archäologin)

Visuelle Gestaltung:

Ebru OKUTAN AKALIN

Übersetzungen:

Çiğdem KÖKSAL-SCHMIDT
Annette HANISCH

Grafik-Design / Druck:

Kurtuluş Druckerei
Atatürk Bulvarı Bulvar Psj. Zemin Kat. Şanlıurfa

e-mail: kurtulusmatbaasi@hotmail.com

T: 0 414 313 65 65

F: 0 414 313 95 95

Titelfoto:

DAI (Deutsches Archäologisches Institut)

Diese Broschüre wurde gemeinsam von der Agentur für Aufbau Karacadağ und dem DAI erstellt. Der Inhalt wurde inspiriert von der Publikation "Kultur-und Tourismusführer Şanlıurfa" des Provinzdirektorats für Kultur und Tourismus der Präfektur Şanlıurfa.

GİRİŞ

Doğal zenginlikleri, tarihi-kültürel birikimi, tarihte önemli sanat ve ticaret merkezi olması ve çok sayıda medeniyet ve inanca ev sahipliği yapması nedeniyle Şanlıurfa, keşfedilmeyi bekleyen bir "turizm hazinesi"dir. Kültür ve medeniyetin dünyaya yayıldığı bölge olarak kabul edilen "*Bereketli Hilal*" içerisinde yer alan Şanlıurfa, tarihin her döneminde önemli kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetlerden miras kalan tarihi ve kültürel dokusu ve tescilli pek çok kültür varlığı ile Güneydoğu'nun turizm potansiyeli en yüksek illerinden biridir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, bu kadar çok değere sahip olan Şanlıurfa'nın turizm altyapısını iyileştirmek, turizm potansiyelini harekete geçirmek ve ili turizm çekim merkezine dönüştürmek için kuruluşundan itibaren pek çok proje ve çalışmayı desteklemiştir ve desteklemeye devam etmektedir.

Tarihindeki birçok değeri günümüze taşıyan Şanlıurfa, tüm insanlığa ait olan zengin kültürel bir mirasa sahiptir. Bu mirasın tüm dünya insanlarına tanıtılması ve tüm dünya insanlarıyla paylaşılması gerekmektedir. Elinizdeki bu katalog, böyle bir amaca hizmet etmek üzere Şanlıurfa'nın yükselen turizm değeri olan **GÖBEKLİ TEPE**'yi tanıtmak için hazırlanmıştır.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI

INTRODUCTION

Şanlıurfa has been home to many civilisations and many religions. With its natural beauty, its historical and cultural riches, and its important place in history as an artistic and commercial centre, the city is a touristic treasure chest waiting to be discovered. Şanlıurfa is located in what is now called the "*Fertile Crescent*", a region famous for spreading culture and civilisation to the rest of the world, and it is a city that has housed important civilisations throughout history. This historical and cultural legacy, and the presence of many registered cultural sites, makes Şanlıurfa a city with a high potential for tourism in Southeast Turkey.

The Karacadağ Development Agency, since being founded, has given support to various projects to turn the city into a tourist attraction by improving its infrastructure and releasing its tourism potential. It continues to provide this support today.

Şanlıurfa holds many treasures from the past: a heritage of cultural riches that belongs to everyone. This heritage should be introduced to, and shared with, the whole world. The catalogue you are holding in your hands is part of a project which aims to do just that: to introduce the jewel in Şanlıurfa's touristic crown, **GÖBEKLİ TEPE**.

KARACADAĞ DEVELOPMENT AGENCY

EINLEITUNG

Mit seinen Naturschönheiten, seinem historisch-kulturellen Erbe, als historisch wichtiges Kultur- und Wirtschaftszentrum sowie als Heimstatt einer großen Zahl von Zivilisationen und Glaubensrichtungen ist Şanlıurfa eine wahre „Schatztruhe“, die nur darauf wartet, touristisch entdeckt zu werden. Gelegen im sogenannten „Fruchtbaren Halbmond“, jener Region, von der vor Jahrtausenden Zivilisation und Kultur in die Welt getragen wurden, hat Şanlıurfa in jeder Geschichtsepoche wichtige Kulturen beherbergt. Aufgrund der reichen historischen und zivilisationsgeschichtlichen Relikte ist Şanlıurfa eine der Provinzen in der Südost-Türkei mit sehr hohem touristischen Potential.

Die Karacadağ-Agentur für Aufbau hat seit ihrer Gründung in zahlreichen Projekten und Arbeiten die Erschließung dieser kulturell so wichtigen Stadt und den Ausbau der touristischen Infrastruktur Şanlıurfas vorangetrieben und wird dies auch weiterhin tun, um die Provinz als Ganzes in einen touristischen Anziehungspunkt zu verwandeln.

Şanlıurfa hat seinen historischen Reichtum bis heute bewahrt, und verfügt so über ein vielfältiges kulturelles Erbe, das der ganzen Menschheit gehört und möglichst vielen Besuchern erschlossen werden sollte. Die vorliegende Broschüre dient dem Zweck, Şanlıurfas **GÖBEKLİ TEPE** als neuen Stern am touristischen Himmel bekannt zu machen.

KARACADAĞ -AGENTUR FÜR AUFBAU

ŞANLIURFA

Şanlıurfa, "**Medeniyetler Beşiği**" dir.

Tarih boyunca pek çok medeniyetin hüküm sürdüğü Şanlıurfa, kültür ve medeniyetin dünyaya yayıldığı bölge olarak kabul edilen ve arkeoloji literatüründe "**Bereketli Hilal**" olarak adlandırılan topraklar üzerinde yer almaktadır. Arkeolojik kazılardan elde edilen buluntular, 12.000 yıllık uzun bir geçmişe sahip olan bu şehrin Neolitik Çağ insanları tarafından iskân edildiğini kanıtlamıştır. Uzun tarihi geçmişi, pek çok tescilli kültür varlıkları ile Şanlıurfa, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 belgesinde Marka Kent olarak tanımlanan şehirlerden biridir.

Şanlıurfa is the "**Cradle of Civilisation**".

Throughout history, many different civilisations have reigned in Şanlıurfa. The city is situated in a region of land that is credited with spreading culture and civilisation to the world, a land known as the "**Fertile Crescent**" in archaeological literature. Archaeological findings have shown that this city was inhabited by people during the Neolithic Age, making it a city with a history of 12.000 years. Its long history and rich cultural treasures led to Şanlıurfa being among the list of Brand Cities cited in the Tourism Strategy of Turkey 2023 document.

Şanlıurfa, „**Wiege der Zivilisation**“

Im Laufe der Geschichte hat Şanlıurfa viele Zivilisationen beherbergt. Die Stadt befindet sich in einem Gebiet, das weltweit als Wiege der Kulturen und Zivilisationen gilt und in der archäologischen Literatur „Fruchtbarer Halbmond“ genannt wird. Die Funde aus archäologischen Ausgrabungen beweisen, dass Şanlıurfa auf eine 12.000-jährige Vergangenheit zurückblickt und schon in der Jungsteinzeit von Menschen besiedelt wurde. In der ganzen Provinz gibt es 1827 registrierte Stätten. Im ‚Dossier zur Türkei Tourismus-Strategie 2023‘ wird Şanlıurfa aufgrund seiner historischen Bedeutung und seines kulturellen Reichtums als eine der besonders wichtigen Städte geführt.



Şanlıurfa “**Dünyanın İlk Tapınağına Ev Sahipliği Yapan Şehir**”dir.

İnsanlığın tek tanrılı dinlerden önceki çok tanrılı döneme ait ilk tapınağı, M.Ö. 5.000 yılına tarihlenen Malta Adası'ndaki tapınak olarak biliniyordu. **Göbekli Tepe** yerleşiminin tespiti ile bu bilgiler geçerliliğini yitirmiş ve İnsanlığın ilk tapınağının günümüzden 12.000 yıl öncesine tarihlenen “Göbekli Tepe Tapınağı” olduğu bilimsel verilerle kanıtlanmıştır. Bu tespit ile birlikte arkeoloji tarihi yeniden yazılmaya başlamıştır.

Şanlıurfa is “**Home to the World's First Place of Worship**”.

It was thought that the first place of worship for people from the polytheistic age, which preceded monotheism, was the 5000 BC temple on the island of Malta. The validity of this has been challenged by the evidence of a settlement at Göbekli Tepe, and scientific data has now proved that the first place of worship was in fact the 12.000 year old “Göbekli Tepe Temple”. This finding has prompted the rewriting of archaeological history.

Şanlıurfa, „**Heimat der ersten Kultstätte der Welt**“

Lange vor dem Aufkommen der monotheistischen Religionen betete die Menschheit zu vielen verschiedenen Göttern. Als weltweit erstes polytheistisches Heiligtum galt bisher eine auf Malta befindliche, auf 5.000 v. Chr. datierte Kultstätte. Seit der Entdeckung einer prähistorischen Besiedlung von Göbekli Tepe und Ausgrabung der auf etwa 12.000 Jahre geschätzten Kultstätte ist diese Ansicht wissenschaftlich widerlegt. Aufgrund dieser Ergebnisse wurde auch damit begonnen, die Archäologie- Geschichte neu zu schreiben.



Şanlıurfa, “**Mozaikler Şehri**”dir.

Şanlıurfa'nın merkezindeki Halil'ür-Rahman Gölü'nün yanı başında yer alan, Antik Edessa Kenti'nin Grek kültür kalıntılarında en önemlisi, çok renkli ve usta bir üslûpla yapılan “Haleplibahçe Mozaikleri”dir. Savaşçı Amazon Kraliçeleri'nin mozaîge resmedilmiş dünyadaki ilk örnekleri olan Haleplibahçe Mozaikleri, mozaik tekniği, sanatı ve 4 mm² ebadında Fırat Nehri'nin orijinal taşlarından yapılmış olması nedeniyle dünyanın en kıymetli mozaîği olarak tanımlanmaktadır.

Şanlıurfa is the “**City of Mosaics**”.

Just beside the Halil-ur Rahman pool in the centre of Şanlıurfa lie the remains of the Ancient Greek city of Edessa. The most important of these are the colourful and skillfully-crafted “**Haleplibahçe Mosaics**”. These are the first examples in the world of mosaics depicting Amazon warrior queens. This image, the technical and artistic elements of the mosaics, and the fact that they were crafted using 4 mm² stones from the river Euphrates, have made them one of the world's most treasured mosaics.

Şanlıurfa, „**Stadt der Mosaiken**“

Die wichtigsten Relikte der altgriechischen Stadt Edessa direkt neben dem Halil'ür-Rahman-Teich im Zentrum von Şanlıurfa sind die von Meisterhand gefertigten bunten „Haleplibahçe Mosaiken“. Diese Mosaiken, auf denen erstmalig Amazonenkriegerinnen abgebildet wurden, gelten weltweit als besonders wertvoll, weil bei dieser Mosaiktechnik 4 mm² kleine originale Euphrat-Steinchen verwendet wurden.

ΜΕΛΑΝΙΤΗ



Şanlıurfa, **“Hz. İbrahim’in Makamı”**dır.

Şanlıurfa 3 semavi dinin atası olarak bilinen Hz. İbrahim’in doğduğu ve tek tanrı inancından dolayı Nemrut tarafından ateşe atıldığı şehirdir. **Balıklıgöl** olarak bilinen ve şehrin en turistik yeri olan bu alan, Nemrut tarafından ateşe atıldığında bir mucize sonucunda ateşin suya odunların balıklara dönüştüğüne inanılan kutsal bir bölgedir. Hz. İbrahim’in doğduğuna inanılan mağara, ateşe düşmüş olduğu yer ve etrafında bulunan pek çok cami ve medrese ile Balıklıgöl, Şanlıurfa’nın ruhani merkezidir.

Şanlıurfa is the **“Place of Abraham”**.

Şanlıurfa was the birthplace of Abraham, who is known as the father of the 3 Abrahamic religions. It is also the city where, because of his monotheistic beliefs, Abraham was thrown into a fire by Nimrod. A miracle occurred transforming the fire into water and the burning coals into fish, and it is this belief that has turned the site of the miracle into Şanlıurfa’s most visited tourist attraction, Balıklıgöl (Pool of the Sacred Fish). The cave where it is believed Abraham was born, the place where he fell into the fire, and the many mosques and madrassas surrounding the Pool of the Sacred Fish, have all shaped Şanlıurfa into a spiritual centre.

Şanlıurfa, **„Heimat Abrahams“**

Şanlıurfa ist bekannt als Geburtsort Abrahams, Stammvater der 3 semitischen Religionen, der wegen seines Glaubens an einen Gott von König Nimrod verbrannt werden sollte. Damals sollen sich auf wundersame Weise das Feuer in Wasser und die Holzscheite in Fische verwandelt haben. Seither gelten der Teich des Abraham (Balıklıgöl) und seine Fische als heilig. Die Stätte ist die am meisten besuchte Sehenswürdigkeit der Stadt. Als Geburtsort Abrahams ist Şanlıurfa eine der heiligen Städte des Islam. Die vielen Moscheen und Medresen um Balıklıgöl unterstreichen ihre geistliche Bedeutung.



Şanlıurfa, "**Antik Kentler Şehri**"dir.

Efes'i andıran mimarisi ile Güneydoğu'nun Efes'i olarak tanımlanan **Şuayb Antik Kenti**, Geç Roma dönemine (M.S. 4-5. yüzyıl) tarihlenen bir yerleşim yeridir. Harran'a 38 km uzaklıktaki antik kentte tipik Roma evleri tarzında yapılmış üçgen alınlıklı, çatılı ve etrafı duvarlarla çevrili avlular bulunmaktadır. Şuayb Antik Kenti'ne 15 km uzaklıkta bulunan **Soğmatar Antik Kenti** ise Roma dönemine (M.S. 2.yüzyıl) tarihlenen ve Abgar Krallığı döneminde Harranlıların ay ve gezegen tanrıları için tapındıkları bir kült merkezidir.

Şanlıurfa is the "**City of Ancient Cities**".

The Late Roman (4th-5th century AD) ancient city of Suayb, 38 km from Harran, is known as the Ephesus of Southeast Anatolia due to its similar architecture. The city had typical Roman houses, with triangular gables (pediments), roofs and walled courtyards. The ancient city of Sogmatar, 15 km from Suayb, also dates back to the Roman period (2nd century AD). This was a cult centre where, during the reign of King Abgar, the people of Harran worshipped the gods of the moon and the planets.

Şanlıurfa „**Provinz der antiken Städte**“

Die spätrömisch geprägte Stadt Şuayb (4. -5. Jh. n. Chr.) gilt als Ephesus des Südostens, weil es an die Architektur dieser Stadt erinnert. In der 38 km von Harran entfernten antiken Stadt finden sich überdachte Häuser im typisch römischen Stil mit dreieckigem Giebel und Innenhöfen. Die 15 km von Şuayb entfernte antike römische Stadt Sogmatar (2. Jh. n. Chr.) diente während der Abgar-Herrschaft als Kultzentrum für die Mond- und Planetengötter der Menschen aus Harran.



Şanlıurfa, "Sokaklar ve Konaklar Şehri"dir.

Şanlıurfa'nın tarihi mimari dokusunun önemli bir kısmını sokaklar ve evler oluşturmaktadır. Yüzylerce güzel ev ve sokaktan oluşan bu dokunun önemli bir kısmı bozulmadan günümüze ulaşmıştır. Çok sayıdaki tarihi sokak arasında Arabi Camii Sokağı, At Pazarı Sokağı, Güllüoğlu Sokak, Hüseyin Paşa Sokak, İrfaniye Sokak, Karanlık Kapı Sokak, Madenli Sokak, Yorgancı Sokak ve Zincirli Sokak yüksek duvarları, sokağa taşkın cumbaları, kabaltı denilen beşik tonoz örtülü geçitleriyle en çok ilgi çekenlerdir. Kesme taştan inşa edilen Kürkcüzâde Mahmûd Nedim Efendi Konağı, Osman Efendi Konağı, Ömer Edip Efendi ve Şair Sakıb Efendi Konağı, Hacıkamilzâde Yusuf Ziya Efendi Konağı, Sakıplardan Halil Bey'in Aynalı Köşkü, Şanlıurfa'daki belli başlı konak ve köşk mimarisi örneklerindedir.

Şanlıurfa is the "City of Streets and Mansions".

Streets and houses play an important part in the historical and architectural fabric of Şanlıurfa. Hundreds of beautiful houses and streets from the past remain untouched today. Historical streets show common characteristics of high walls, by windows jutting into the street, and vaulted passageways known as *kabaltı*, can be seen in Arabi Camii Sokağı (street), At Pazarı Sokağı, Güllüoğlu Sokak, Hüseyin Paşa Sokak, İrfaniye Sokak, Karanlık Kapı Sokak, Madenli Sokak, Yorgancı Sokak and Zincirli Sokak. There are also many examples of ashlar stone residences (*konak*) and summerhouses (*köşk*) in Urfa, such as Kürkcüzâde Mahmûd Nedim Efendi Konağı, Osman Efendi Konağı, Ömer Edip Efendi ve Şair Sakıb Efendi Konağı, Hacıkamilzâde Yusuf Ziya Efendi Konağı, and Sakıplardan Halil Bey'in Aynalı Köşkü.

Şanlıurfa „Stadt der Gassen und Herrenhäuser“

Einen wichtigen Teil des historischen Stadtkerns von Şanlıurfa bilden Hunderte von bis heute teilweise gut erhaltenen Gässchen (Sokak) mit hübschen Herrenhäusern (*Konak*). Mit den hohen Außenmauern, überhängenden Erkern und gewölbten überdachten Durchgängen (*kabaltı*) sind Arabi Camii Sokağı, At Pazarı Sokağı, Güllüoğlu Sokağı, Hüseyin Paşa Sokağı, İrfaniye Sokağı, Karanlık Kapı Sokağı, Madenli Sokağı, Yorgancı Sokağı und Zincirli Sokağı, besonders sehenswert. Exemplarisch für die Villen- und Herrenhausarchitektur sind Kürkcüzade Mahmud Nedim Efendi Konağı, Osman Efendi Konağı, Ömer Edip Efendi und Şair Sakib Efendi Konağı, Hacıkamilzade Yusuf Ziya Efendi Konağı, und die Spiegelvilla des Halil Bey, allesamt aus behauenen Steinquadern erbaut.



Şanlıurfa, “İnançlar Diyarı”dır.

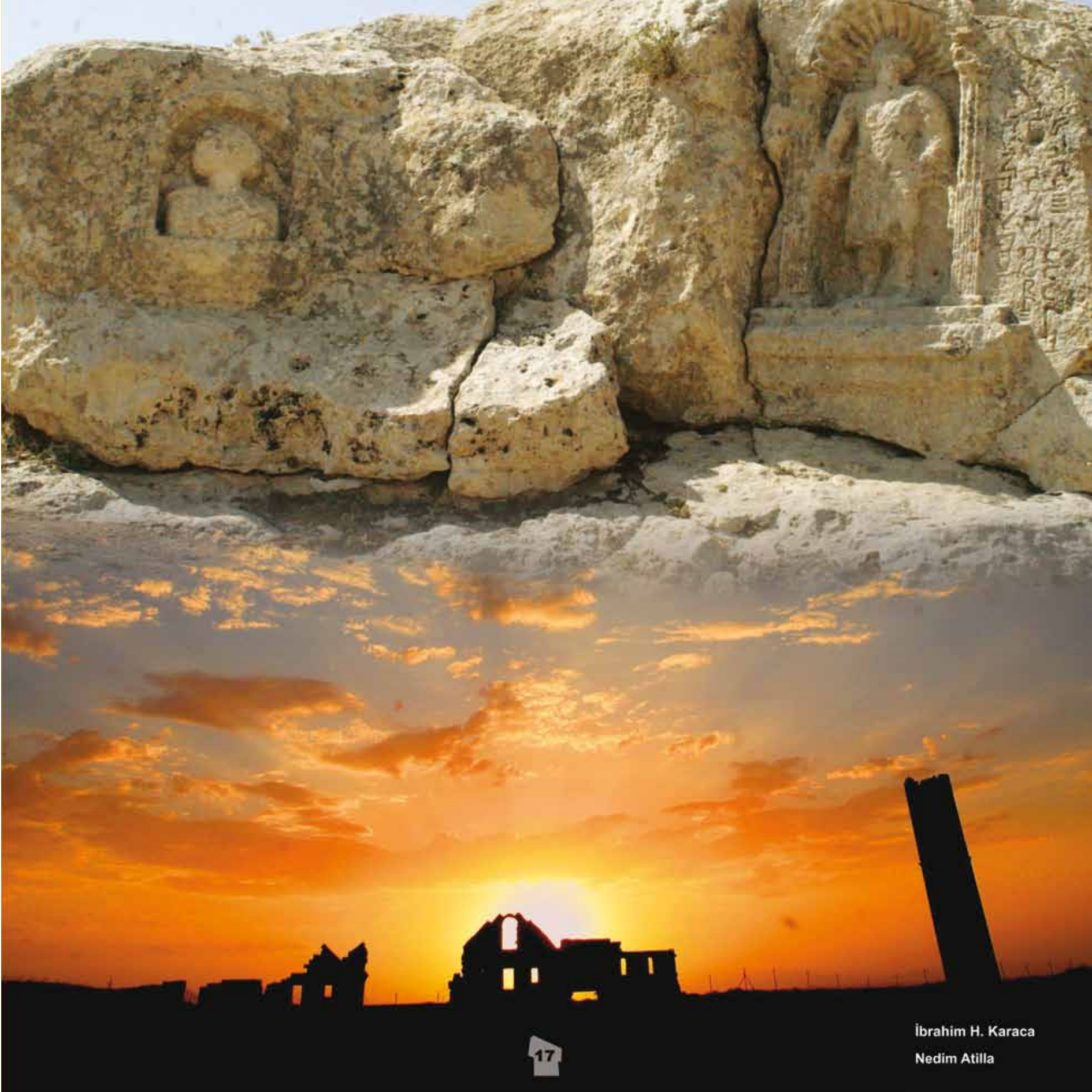
Şehir merkezi yakınındaki "Göbekli Tepe"de yapılan arkeolojik kazılarda günümüzden 12.000 yıl öncesine tarihleneen dünyanın **en eski tapınak** kalıntılarının bulunmuş olması; Assur, Babil dönemlerinde ay, güneş ve gezegenlerin kutsal sayıldığı **Pagan Dininin** tapınaklarının il sınırları içersindeki *Harran ve Soğmatar'da* yer alması; Musevi, Hıristiyan ve İslam peygamberlerinin atası olan **İbrahim Peygamber**'in doğduğu ve pek çok peygamberin yaşadığı şehir olduğuna inanılması; **Hız İsa**'nın kutsandığı şehir olması, en kıymetli emanet olan "Kutsal Mendil"ın Şanlıurfa'ya ait olması ve Hıristiyanlığın devlet dini olarak kabul edildiği yer olması nedeniyle Şanlıurfa inançlar diyarı olarak bilinmektedir.

Şanlıurfa is the “**Land of Beliefs**”.

Şanlıurfa is known as the land of beliefs for many reasons: The archaeological excavation at *Göbekli Tepe*, near the city centre, has discovered a 12.000-years-old temple, the world's oldest place of worship; the towns of Harran and Sogmatar, which lie within the provincial borders of Şanlıurfa, were home to Pagan temples, used to worship the gods of the moon, sun and planets; it is believed that the city was the birthplace of Abraham, the father of Judaism, Christianity and Islam, and also home to many other prophets; Şanlıurfa, home to the treasured “Holy Mandylion” (small handkerchief), is a city blessed by Jesus; and it was the first city to adopt Christianity as the state religion.

Şanlıurfa „**Stadt der Glaubensrichtungen**“

Bei archäologischen Ausgrabungen nicht weit vom Stadtzentrum beim Hügel „Göbekli Tepe“ wurden die Ruinen der weltweit ältesten Kultstätte entdeckt, deren Alter auf etwa 12.000 Jahre geschätzt wird. Tempel aus assyrischer und babylonischer Zeit, als die Menschen Mond, Sonne und Planeten anbeteten, stehen in den zur Provinz Urfa gehörigen Städten Harran und Sogmatar. Die Stadt Urfa selbst gilt als der Geburtsort von Abraham, dem Stammvater von Juden, Christen und Muslimen. Weitere Propheten sollen hier gelebt haben. Jesus segnete diese Stadt und eine wichtige Reliquie, das „Abgar-Bild“, stammt von hier. Die Bevölkerung von Urfa erkannte als erste das Christentum als Staatsreligion an. Aus all diesen Gründen gilt Urfa als Stadt der Religionen.



Şanlıurfa, “Çarşılar Şehri” dir.

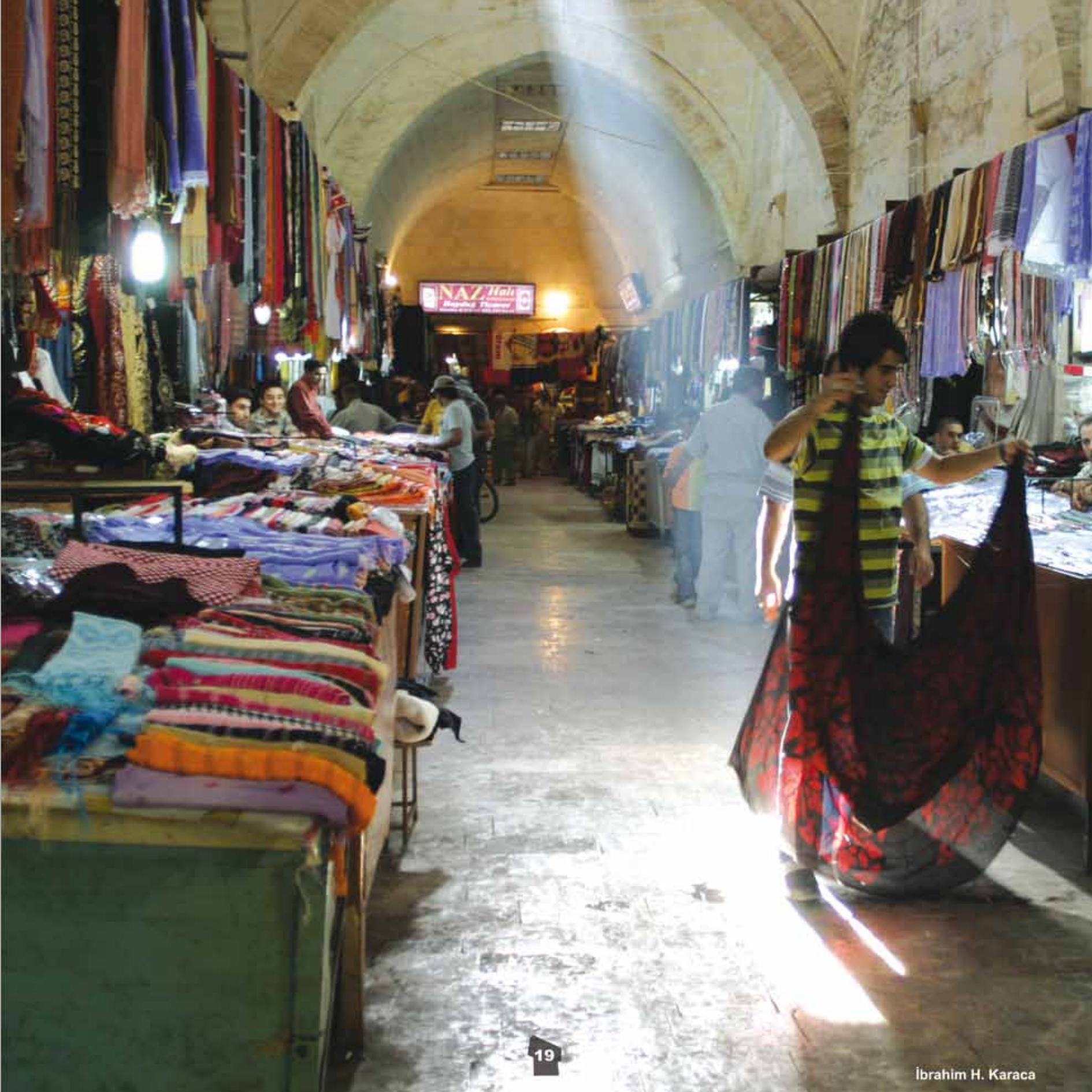
Şanlıurfa'nın Osmanlı döneminden kalma iş hanları ve çarşılarından oluşan eski ticaret merkezi Gümrük Hanı civarında yoğunluk göstermektedir. Bu çarşılardan sekiz adedi kapalı çarşı, bir adedi de yeraltı çarşısıdır. Şanlıurfa; İstanbul, Bursa ve Edirne'den sonra kapalı çarşı bakımından Anadolu'nun önde gelen illeri arasında yer almaktadır. Kazzaz Pazarı (Bedesten), Sipahi Pazarı, Boyahâne Çarşısı, Kavafhâne Çarşısı, Hanönü Çarşısı, Hüseyniye Çarşıları Gümrük Hanı civarında yer alan ve günümüzde de tarihi özelliklerini koruyan önemli alışveriş alanlarıdır.

Şanlıurfa is the “City of Bazaars”

The old commercial centre of Şanlıurfa, consisting of office blocks and market streets from the Ottoman period, is concentrated around the *Gümrük Hanı* (Customs Inn). With 8 covered bazaars and a single underground bazaar Şanlıurfa is one of Anatolia's top cities for covered bazaars, after İstanbul, Bursa and Edirne. Around the Customs Inn there are many important shopping areas that have preserved their historical characteristics even today: Kazzaz Pazarı (Bedesten), Sipahi Pazarı, Boyahâne Çarşısı, Kavafhâne Çarşısı, Hanönü Çarşısı, and Hüseyniye Çarşıları.

Şanlıurfa „Stadt der Basare“

Die aus osmanischer Zeit stammenden Geschäftshäuser und Basare liegen rund um das alte Wirtschaftszentrum *Gümrük Hanı* (Zollhaus). Von diesen Basaren sind acht überdacht, einer liegt unterirdisch. Şanlıurfa nimmt nach İstanbul, Bursa und Edirne, was überdachte Basare betrifft, einen führenden Platz in Anatolien ein. Kazaz-Basar, Sipahi-Basar, Boyahane Basar, Kavafhane Basar, Hanönü Basar, Hüseyniye Basar sind orientalische Märkte, die ihren historischen Charakter bewahrt haben.



Şanlıurfa, "El Sanatları Şehri"dir.

Abacılık, ağaç oymacılığı, bakırcılık, cülhacılık, (bez dokumacılığı), çulculuk (semercilik), dabbaklık, kazazlık (ipek işlemeciliği), keçecilik, kürkçülük, saraçlık, tarakçılık, taş süslemeciliği Şanlıurfa'da sürdürülmekte olan geleneksel el sanatlarıdır. Bu sanatlar günümüzde Gümrük Hanı ve çevresindeki tarihi han ve çarşılarda icra edilmektedir.

Şanlıurfa is the "City of Handcrafts".

Abacılık (production of traditional camel wool garments), wood engraving, copperwork, *cülhacılık* (fabric weaving), *çulculuk* (saddlemaking), *dabbaklık* (tanning), *kazaklık* (silk work), *keçecilik* (feltwork), furriery, leather tack making, comb making, and decorative stonework are all examples of traditional handcrafts. They are still carried out in Şanlıurfa today in the *Gümrük Hanı* (Customs Inn), and the markets and streets around it.

Şanlıurfa „Stadt des Kunsthandwerks“

Zu den traditionellen Handwerksberufen gehören Filzhersteller, Holzschnitzer, Kupferschmiede, Stoffweber, Sattler, Gerber, Seidenverarbeiter, Kürschner, Juweliere, Kammacher oder Edelsteinschleifer. Die Werkstätten liegen um das Zollhaus *Gümrük Hanı* und in den umliegenden historischen Geschäftshäusern und Basaren.



Şanlıurfa, "Yemek ve Müzik Şehri"dir.

Şanlıurfa folkloru denince; türküleri, hoyratları, çiğköftesi ve "sıra geceleri" akla gelir. Özellikle kış gecelerinde, yaşları, işleri ve ekonomik durumları birbirine yakın arkadaş gruplarının, her hafta bir arkadaşın evinde olmak üzere, haftada bir akşam, belirli bir niteliğe ve düzene göre sıra ile yaptıkları toplantılara "**Sıra Gecesi**" denmektedir. Bu geleneksel etkinlik günümüzde Şanlıurfa'nın turistik gece eğlenceleri arasına girmiştir. **Çiğköfte** sıra gecelerinin vazgeçilmez ve değişmez yemeğidir. Yemek kültürü oldukça zengin olan Şanlıurfa, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 belgesinde Gurme Aksı içerisinde tanımlanmış şehirlerden biridir.

Şanlıurfa is the "**City of Music and Food**".

The word folklore in this city means *türküler* (folksongs), *hoyratlar* (traditional folksongs containing literary word plays), *çiğköfte* (spiced raw meatballs) and *sıra geceleri* (informal musical gatherings). Every week, particularly during the winter months, friends of similar ages, work and economic status, gather for an evening at someone's house and follow a particular pattern of entertainment known as a **Sıra Gecesi**. This traditional form of entertainment today forms part of the touristic nightlife in Şanlıurfa. **Çiğköfte** is the essential and unchanging item on the menu at such gatherings. The rich food culture of Şanlıurfa has led to the inclusion of the city in the Gourmet Section of the Tourism Strategy of Turkey 2023 document.

Şanlıurfa „**Stadt der Esskultur und Musik**“

Wenn von Urfas Folklore die Rede ist, denkt man an Volkslieder, Volksdichtung(, Cig Köfte (scharf gewürzte, rohe Hackfleischbällchen) und „sıra geceleri“(Reihen-Nächte). Besonders im Winter treffen sich enge Freunde einmal die Woche im Haus eines der Freunde. Diese Abende werden „sıra geceleri“ genannt und laufen immer nach einem bestimmten Ritual ab. Diese Tradition wird mittlerweile auch als touristische Attraktion angeboten, und *Çiğ Köfte* gehören unverzichtbar zum kulinarischen Teil des Abends. Şanlıurfa wurde dank seiner vielfältigen Esskultur im ‚Dossier zur Türkei Tourismus-Strategie 2023‘ in die sogenannte ‚Gourmet-Achse‘ aufgenommen.



Şanlıurfa, "**Suyun Tarihle Buluştuğu Şehir**"dir.

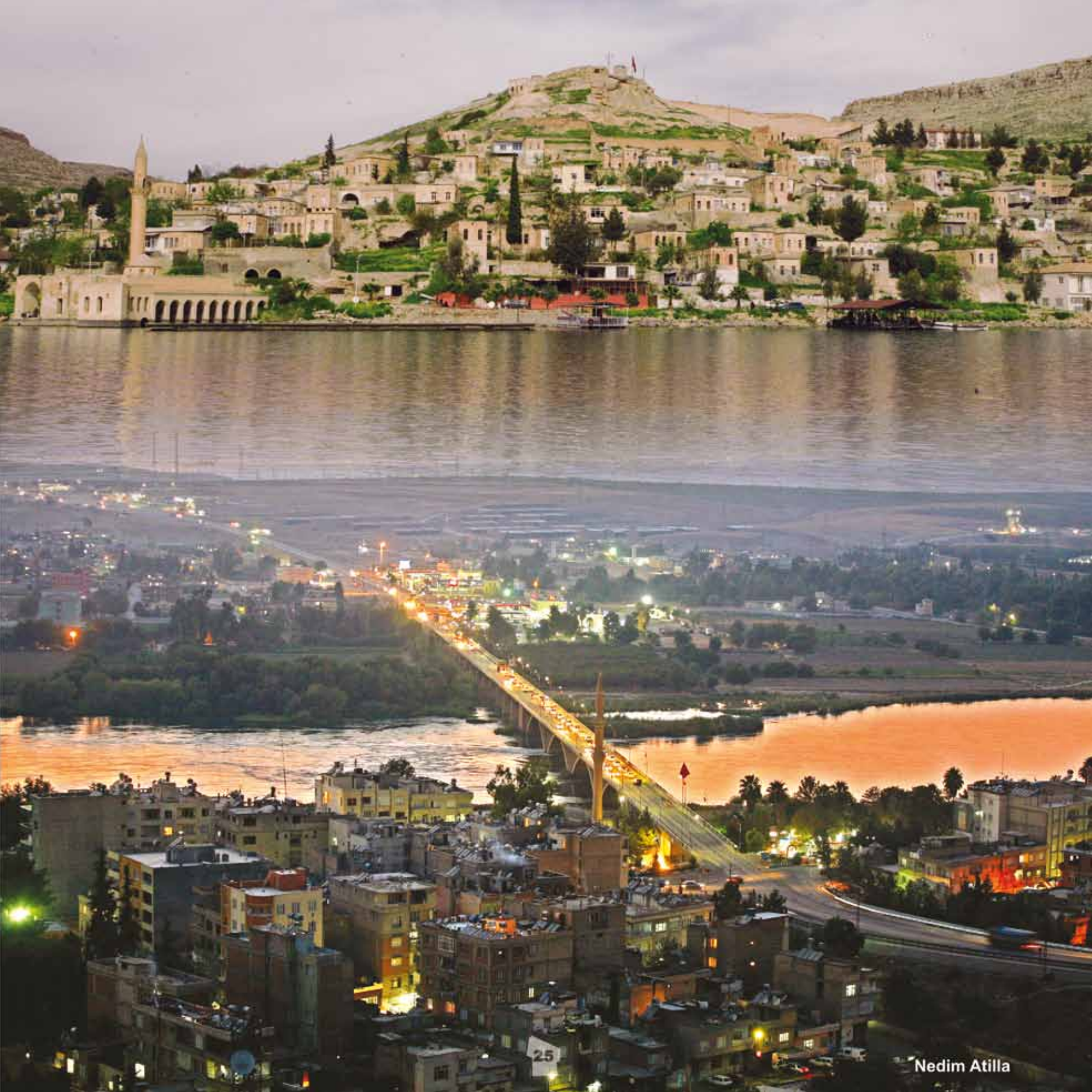
Şanlıurfa tarihi-kültürel zenginliğinin yanı sıra Fırat nehrine kucak açan **Halfeti ve Birecik** ilçelerinin zengin flora ve faunası, endemik türleri, kuş gözlem ve su sporları olanakları ile Güneydoğu Anadolu'nun ekoturizm merkezidir.

Şanlıurfa is the "**City Where History and Water Come Together**".

Şanlıurfa not only offers a wealth of historical and cultural treasures, but it is also a centre of ecotourism in Southeast Anatolian. On the banks of the Euphrates, the towns of **Halfeti** and **Birecik** are home to a rich variety of endemic species of flora and fauna. The area offers opportunities for bird watching and water sports.

Şanlıurfa „**der Ort, wo Wasser und Geschichte aufeinandertreffen**“

Neben dem historisch-kulturellen Erbe gehören zur Provinz Şanlıurfa auch die Städte Halfeti und Birecik am Euphrat, bekannt für reiche Flora und Fauna mit seltenen endemischen Arten. Mit seinen Möglichkeiten für Vogelbeobachtung und Wassersport ist dieser Abschnitt des Euphrat das Zentrum des Ökotourismus in Südostanatolien.



25

Nedim Atilla

GÖBEKLİ TEPE

Günümüzden yaklaşık 12.000 yıl önce insanlık tarihinin en önemli değişimlerinden biri yaşanmaktaydı. İnsanoğlu avcı-toplayıcı bir yaşam tarzından, yerleşik hayata, çiftçi-üretici düzene geçmek üzereydi. Binlerce yıl öncesinin avcı toplayıcıları bu geçiş döneminde, mütevazı ve basit bir yaşam tarzıyla yetinmemişler, aksine görkemli bir evre yaşamışlardı. Bugün neolitik dönem olarak adlandırdığımız, insanlık tarihinin en etkileyici ve şaşırtıcı dönemlerinden biri olan bu sürecin yaşandığı ana sahne Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan topraklar idi. Sahnenin odak noktasında ise Şanlıurfa'nın 18 km. kuzeydoğusunda yer alan Göbekli Tepe bulunmakta idi...

About 12.000 years ago, one of the most significant changes in the history of mankind took place. At this time, mankind's way of life was changing from hunting and gathering to sedentary food production. The hunters and gatherers of this transitional period did not face humble or harsh living conditions, but a period of abundance. The most important setting for this crucial and astonishing period in the history of mankind today known as "Neolithic" is the land between Euphrates and Tigris. And in the center of this development is Göbekli Tepe, 18 km northeast of Sanliurfa.

Etwa 12.000 Jahre vor heute fand eine der wichtigsten Veränderung in der Geschichte der Menschheit statt. Die Menschen waren in dieser Zeit dabei, ihre bisherige Lebensweise als Jäger- und Sammler zu ändern und sesshafte Bauern zu werden. Diese Wildbeuter hatten damals während dieser Übergangsphase nicht unter bescheidenen und einfachen Umständen, sondern in einer Phase des Überflusses gelebt. Der wichtigste Schauplatz für diese Phase, die wir heute die "neolitische Periode" nennen und die einen der eindrucksvollsten und erstaunlichsten Abschnitte der Menschengeschichte bildet, bildete das Land zwischen Euphrat und Tigris. Und im Zentrum dieses Geschehens befindet sich der 18 km nordöstlich von Sanliurfa liegende Göbekli Tepe.



Harran Ovası'nı kuzeyde sınırlayan dağ silsilesinin en yüksek noktasında yer alan, geniş görüş mesafelerine hâkim bir konumda bulunan Göbekli Tepe, avcı toplayıcı insanların yarattığı bir kült merkezidir. Arkeolojik araştırma tarihinde neolitik dönem için düşünülen modelleri, teorileri alt üst eden verileri günümüze ulaştırmaktadır. Üretime geçiş aşamasına yakın olan son avcı grupların anıtsal mimarilerini ve gelişkin sembolik dünyalarını, kısacası bu dönem için beklenmedik bir düzeye ulaşmış bir kültürü bize iletmektedir.

At Göbekli Tepe, a sanctuary built by hunters and gatherers is situated on the highest point on the mountain range delimiting the Harran valley to the north. Göbekli Tepe confronts us with features, which do not fit into the models and theories developed so far by archaeologists for the beginning of the Neolithic. Nobody would have expected monumental architecture combined with a rich repertoire of images hinting at a highly developed symbolic world at the moment of the transition from foragers to sedentary, food producing societys.

Am Göbekli Tepe, der auf dem höchsten Punkt der die Harran Ebene nördlich begrenzenden Berge liegt und der von weither sichtbar ist, befindet sich ein von Jäger und Sammlern errichtetes Kultzentrum. Der Göbekli Tepe liefert uns Befunde, die nicht in die bisherigen von der archäologischen Forschung für das Entstehen der neolithischen Periode entwickelten Theorien und Modelle passen. Der Göbekli Tepe zeigt uns für die Zeit des Überganges der Wildbeuter zu sesshaften und Nahrung produzierenden Gesellschaften eine unerwartet monumentale Architektur versehen mit den Bildern einer reich entwickelten symbolischen Welt, die für diese Zeit nicht für möglich gehalten worden waren.



Günümüzden yaklaşık 12.000 yıl öncesinde insanoğlu tarafından mevkii olarak seçilen ve kireçtaşından anıtsal eserlerin yaratıldığı büyük bir buluşma merkezi olan Göbekli Tepe, günlük yaşama yönelik mekanlarla değil, törensel amaçlı inşa edilmiş, özel yapılarla kaplıdır. Yuvarlak veya oval planlı, çapları 30 metreye ulaşan bu yapıların sayısı 20'yi bulmaktadır. Bunlardan 6 tanesi kazı sırasında ortaya çıkarılmış, diğerleri jeomanyetik ve georadar yöntemleriyle yapılan topraküstü ölçümler sonucunda belirlenmiştir.

About 12.000 years ago Göbekli Tepe was chosen as a place for monumental enclosures and sculptures, as a central place not for residential buildings and everyday life but for buildings associated with cult and ritual. Roughly 20 of these special buildings of round or oval shape with diameters around 30 m can be located in the mound. Six enclosures were excavated so far, the being attested by geophysical surveys.

Der etwa 12.000 Jahre vor heute als Ort für monumentale Anlagen und Bildwerke gewählte Göbekli Tepe bildet einen zentralen Ort, der nicht aus für das tägliche Leben errichteten Wohnbauten besteht, sondern aus Gebäuden, die rituellen Zwecken dienen. Etwa 20 dieser Sondergebäude, die rund oder ovalförmig sind und etwa 30 m Durchmesser erreichen, befinden sich im Ruinenhügel. Sechs dieser Anlagen wurden bisher durch Ausgrabungen ans Tageslicht gebracht, die anderen wurden durch Untersuchungen der Hügeloberfläche mittels Georadar und Geomagnetik festgestellt.



31

DAI

Göbekli Tepe'nin ritüel amaçlı yapılarının merkezinde iki tane serbest duran, boyu 5 metreye varan, kireçtaşıdan şekillendirilmiş T- biçimli dikilitaş bulunmaktadır. Aynı formda ama daha küçük boyutlu dikilitaşlar ise yapı duvarlarının iç çeperlerine merkez iki dikilitaşa yönlendirilmiş olarak yerleştirilmiştir.

In the middle of each enclosure stand two T-shaped pillars made of limestone with a height of up to 5 m. Smaller pillars of the same shape surround the central pillars on the inner side of the wall. They are orientated towards the two larger pillars in the center.

Im Zentrum der rituellen Anlagen des Göbekli Tepe stehen zwei freistehende, bis zu 5m große T-Pfeiler aus Kalkstein. Weitere Pfeiler der gleichen Form, die aber ein deutlich kleineres Format besitzen, befinden sich in den Anlagen innen an den Mauerkanten, zu den zentral stehende zwei große Pfeilern hin orientiert.



33

T-biçimli dikilitaşların üzerlerinde kabartma tekniğinde yapılan hayvan motifleri ve çeşitli soyut semboller bulunmaktadır. Bunlar sadece süsleme unsuru olarak yapılmamışlardır, bir tür haberleşme sisteminin kalıntılarını, 12.000 yıl öncesinin sembolik dünyasını, hafızasını, mesajlarını bugüne ulaştıran bulgulardır.

Depictions of animals and abstract symbols were incised into the T-shaped pillars. They were not added for decorative reasons, but are rests of a communication system, which conveys us the symbolic world, the cultural memory of a society existing 12.000 years ago.

Auf den T-Pfeilern befinden sich verschiedene Tierdarstellungen und abstrakte Symbole. Die wurden nicht aus dekorativen Gründen angebracht, sondern sie stellen Zeugnisse eines Kommunikationssystems das, das uns die symbolische Welt vor 12.000 Jahre, das kulturelle Gedächtniss dieser Gesellschaft, übermittelt.



Göbekli Tepe'nin tüm buluntuları etkileyici yetkin bir taş işçiliğini yansıtmakta, taş üzerinde kabartma tekniğiyle yapılarak aktarılan motiflerin içerik zenginliği ise karmaşık bir düşünsel düzeye ulaşıldığını göstermektedir. Tüm bu bulguların yanında, eserlerin nitelik ve nicelikleri gözlemlendiğinde, rastlantısal değil, düzenli bir tekrarlama şeklinde saptanabilen büyük boyutluluk, anıtsallık ve sayısal yoğunluk, arka planda olması gereken gelişkin sosyal düzenin, organizasyon ve koordinasyon kabiliyetinin ipuçlarını vermektedir.

The finds from Göbekli Tepe are proof to awesome and accomplished skills in stoneworking, the carved low-reliefs with their big repertoire of depictions give us a hint of a rich and complex spiritual world. The quality and quantity of the objects found proofs them to be not the products of coincidence, but of repeated artistic work by trained craftsmen. This points at a society with a developed social organization capable to coordinate its activities through division of labour.

Die Funde des Göbekli Tepe sind Zeugnisse einer eindrucksvollen und vollkommenen Steinbearbeitung, deren herausgemeißelte Flachreliefs einen großen Motivschatz zeigen, der eine reiche und komplexe spirituelle Welt widerspiegelt. Die feststellbare Qualität und auch die Quantität der Funde zeigen an, dass die verschiedenen Objekte nicht als Produkte zufälligen Schaffens, sondern in ihrer Monumentalität und Anzahl als Produkte einer wiederholten und geschulten Vorgehensweise zu verstehen sind. Das alles weist darauf hin, dass die zugehörige Gesellschaft über eine entwickelte soziale Organisation verfügte und in der Lage war, eine arbeitsteilige Koordination ihre Aktivitäten durchzuführen.



Göbekli Tepe'nin karakteristik buluntularından biri olan T-biçimli dikilitaşlar stilize edilmiş insan heykelleri olarak algılanmalıdır. Bazı örneklerin üzerinde el, kol, kemer motifleri dahi görülmektedir. Baş kısmını oluşturan T-motifi üzerinde yüz ifadeleri belirtilmemiştir.

The T-shaped pillars characterizing Göbekli Tepe can be understood as stylized sculptures of human beings. Some of them show depictions of arms, hands and belts. Nevertheless, the front side of the pillars, where the face would be located, remains always without any anatomical detail.

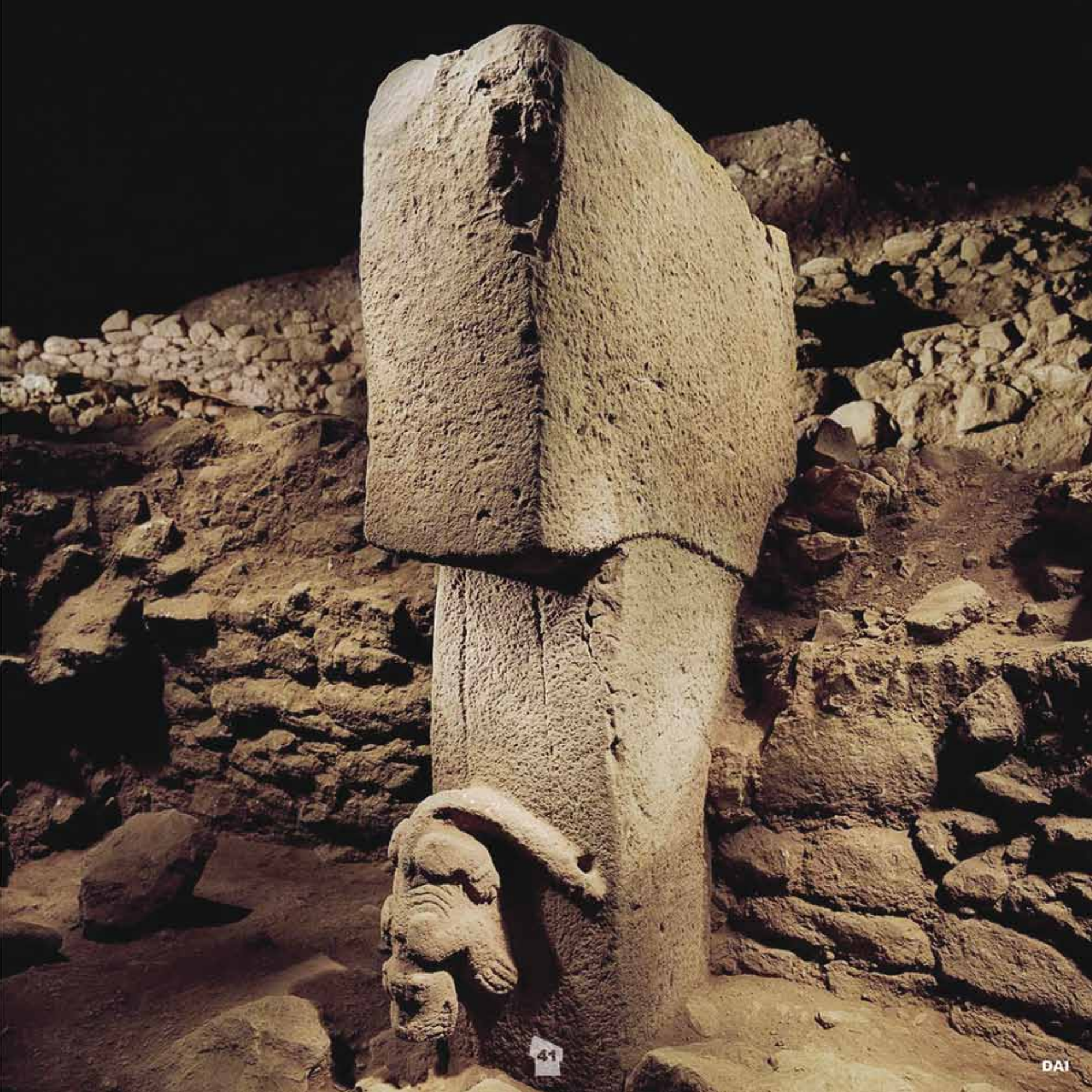
Einer der charakteristischen Funde des Göbekli Tepe, die T-Pfeiler, können als stilisierte menschengestaltige Skulpturen verstanden werden. Bei einigen sind Arme, Hände und Gürtel dargestellt. Allerdings bleibt die Vorderseite der T-Form, die das Gesicht zeigt, immer ohne jegliche anatomische Details.



T-biçimli dikilitaşlar bilinçli olarak seçilmiş stilize bir tarzı yansıtırken, üç boyutlu heykeller ve kabartma tekniğinde yapılmış çeşitli motifler etkileyici bir doğal üslup gösterirler.

While the T-shaped pillars were intended to be highly abstract and stylized, there are three-dimensional sculptures and high-reliefs in an awesome naturalistic style.

Während die T-Pfeiler eine bewusst gewählte, sehr stilisierte Darstellungsweise zeigen, gibt es dreidimensionale Skulpturen und Hochreliefs, deren Motive einen eindrucksvollen naturalistische Stil beobachten lassen.



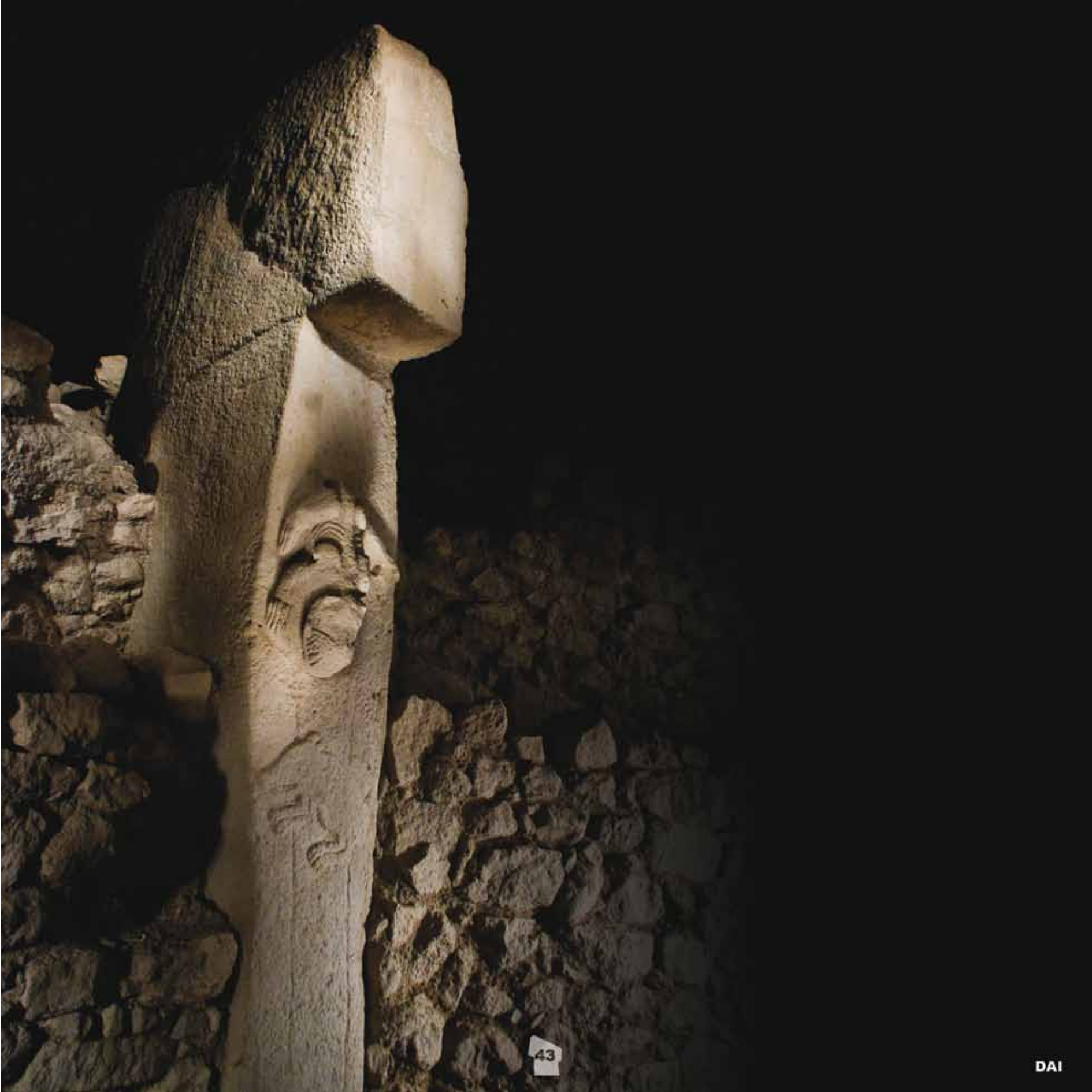
41

DAI

Göbekli Tepe'de kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkarılan bazı eserlerde, hem iki hem üç boyutluluk kısacası farklı algılama ve betimleme teknikleri bir arada görülebilir.

Through the finds discovered at Göbekli Tepe, a whole spectrum of two- and three dimensional ways of seeing, depicting and stiles can be observed.

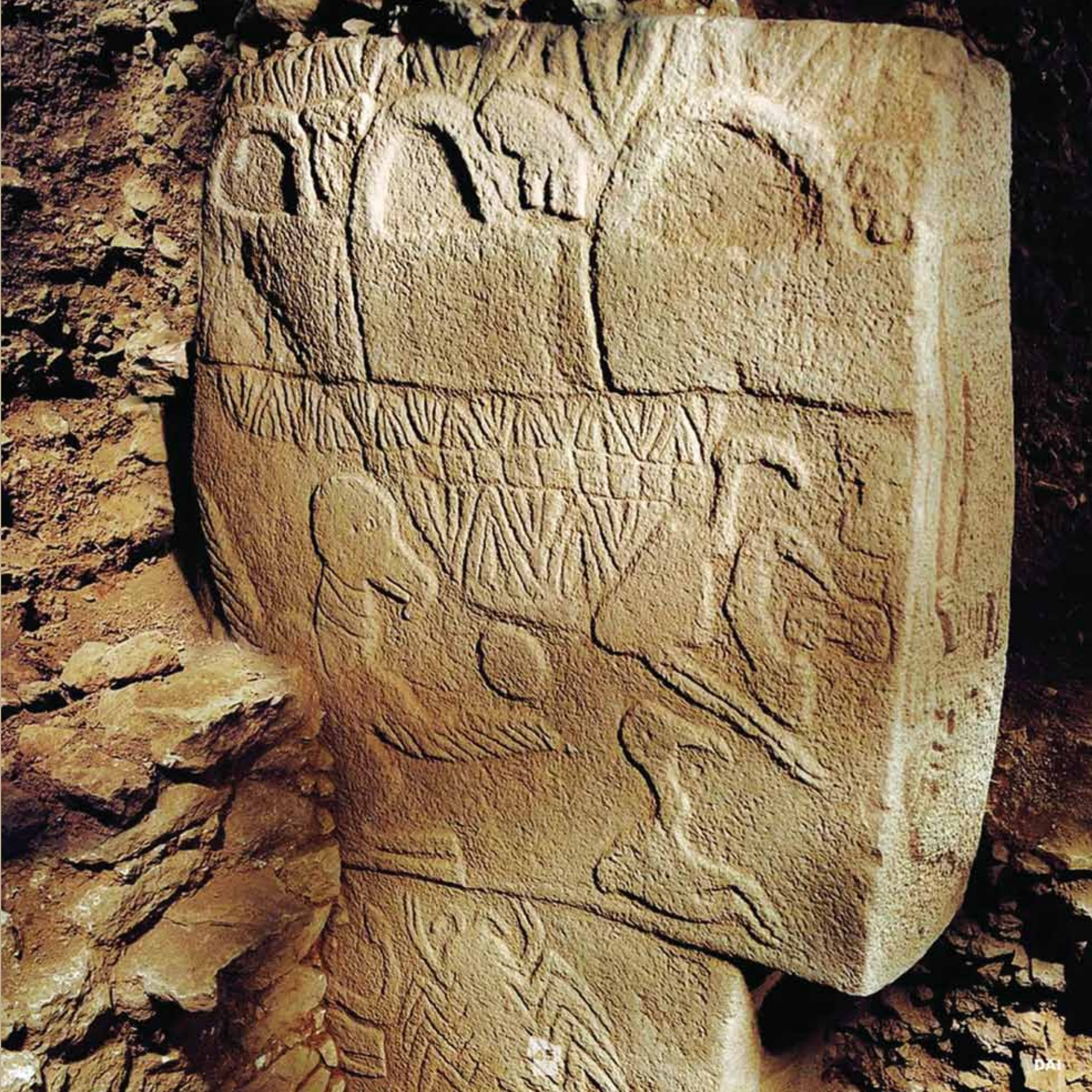
Anhand der Ausgrabungsfunde, die am Göbekli Tepe geborgen werden konnten, können zweidimensionale und dreidimensionale Wahrnehmungsmöglichkeiten und verschiedene Darstellungsweisen und Stile festgestellt werden.



Göbekli Tepe'de kabartma ya da heykel formunda karşımıza çıkan motifler dünyası çok geniştir. Yılan, yaban domuzu, tilki en çok rastlanan figürlerdir. İnsan tasviri ise T-biçimli dikilitaşlar üzerinde sadece iki kez bulunmuştur.

The imagery of Göbekli Tepe passed down to us through sculptures and reliefs is quite extensive. Snake, wild boar and fox are the motifs depicted most often. Depictions of humans on the other hand are scarce, there are just two examples known.

Die Motivwelt des Göbekli Tepe, die uns mit den Skulpturen und Reliefs überliefert ist, ist sehr umfangreich. Schlange, Wildschwein und Fuchs bilden die am häufigsten vertretenen Motive. Dagegen sind Darstellungen von Menschen nur mit zwei Beispielen belegt.



Göbekli Tepe'de Kabartma motifler ve heykellerin yanı sıra üst üste bileşik figürlerden oluşan 'totem' benzeri eserlerde bulunmaktadır.

Besides sculptures and reliefs, at Göbekli Tepe also totem pole-like statues composed of figures standing one over another are known.

Neben den Reliefs und Skulpturen sind am Göbekli Tepe auch totempfahlartige Bildwerke mit übereinander stehenden und miteinander verbundenen Figuren vorhanden.



Göbekli Tepe'nin anıtsal yapıları, onu yapan neolitik dönem insanları tarafından bilinçli olarak doldurulmuş, kapatılmıştır. Bu dönemde hayat tarzlarını da değiştirmeye başlayan son avcılar, eski kimliklerini, avcı toplayıcı yaşamlarında onlar için önemli olan inanışlarını, sembol dünyalarını tahrip etmeden kapatarak terk etmişlerdir. Bu nedenle son avcıların buluşma merkezi olan bu eşsiz tapınaklar dağı, ıssız, ırak, sessiz doğal ortamda, tahrip edilmeden günümüze kadar ulaşabilmiştir.

The monumental enclosures of Göbekli Tepe were refilled and covered with mounds intentionally by the people who constructed them. With the transition to the new way of life completed, the old ritual world fell into obscurity. They left the place central to the rituals and identity of the foragers without destroying it. For this reason, the sacred place and meeting ground of the high period of the hunters and gatherers could keep its quiet, remote and somehow abandoned atmosphere undisturbed until today.

Die monumentalen Anlagen des Göbekli Tepe wurden von den Menschen, die sie errichtet hatten, absichtsvoll zugefüllt und mit Hügeln überdeckt. Nachdem der Übergang zur neuen bäuerlichen Lebensweise vollzogen war, war die frühere rituelle Welt bedeutungslos geworden. Sie haben den Ort, der für die Rituale der Wildbeuter und für deren Identität wichtig war, verlassen, ohne ihn allerdings zu zerstören. Aus diesem Grund konnte der einzigartige Tempelberg und der Versammlungsplatz der großen Zeit der Jäger und Sammler bis heute in seine ruhige, abgelegene und fast verlassen anmutende Atmosphäre ungestört erhalten.



49

DAI

Göbekli Tepe ilk kez 1963 yılında İstanbul ve Chicago Üniversitelerinin ortaklaşa yaptığı bir yüzey araştırmasında V 52 adıyla neolitik yerleşme olarak saptanmış ve yüzey araştırması ile ilgili 1980 yılında yapılan yayında Peter Benedict tarafından yazılan makalede yerleşme ile ilgili ilk bilgiler verilmiştir. Bu makalede yer alan kısa tanıtımda Göbekli Tepe'nin yamaçlarının çakmaktaşıyla dolu olduğu ve en yüksek iki tepeliğin üstünün gömütlüklerle kaplı olduğu yazılıdır. Ancak bu araştırmanın yapıldığı yıllarda neolitik dönem hakkında bilinenler, Göbekli Tepe'nin özel bir yer olarak anlaşılmasına olanak vermemiştir. Bu döneme ait büyük boyutlu heykeller, T-biçimli dikilitaşlar ilk kez 90'lı yıllarda Urfa yakınlarında bulunan Nevali Cori kazısında bulunmuştur. 1994 yılında Klaus Schmidt ekip üyesi-arkeolog olarak her kampanyasına katıldığı Nevali Cori kazılarının tamamlanması ve bu yerleşim yerinin Atatürk Barajı suları altında kalması sonrasında, yeni bir proje planlama düşüncesiyle, bölgede bilinen diğer neolitik yerleşmeleri ve bu çerçevede Göbekli Tepe'yi ziyaret etmiştir. Nevali Cori kazılarının verdiği tecrübe, Klaus Schmidt'e, 1963 yılında Göbekli Tepe'de araştırmacıların gömütlük olarak tanımladıkları taşların, üst kısımları görünen neolitik dönem dikilitaşları olduğunu fark etmesini sağlamıştır. Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsü Orient bölümü uzmanı ve Erlangen Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr. Klaus Schmidt ekibi ile birlikte 1995 yılından beri aralıksız olarak Göbekli Tepe kazı çalışmalarını yürütmektedir.

Göbekli Tepe was identified for the first time as an archaeological site in 1953 during a survey undertaken conjointly by the Universities of Istanbul and Chicago; it was given the find spot number V52. A report on this survey was published in 1980 by Peter Benedict. In a short note he mentions that the mound is made up of red sediments, scattered by flint tools and contains a cemetery. Further he states, that there are no springs in the vicinity. Big sculptures dating to the time of Göbekli Tepe were for the first time discovered in the 1990's at Nevalı Cori, an archaeological site near Urfa. After Nevalı Cori was flooded by the Atatürk Barrage, Klaus Schmidt who had participated in all excavation campaigns, visited in 1994 all neolithic sites of the regions with the scope of starting a new project. The experience accumulated at Nevalı Cori helped him in identifying the stone which were interpreted as grave stones during the 1953 survey as T-shaped pillars of Neolithic Age. Since 1995 he is directing excavations at Göbekli Tepe on behalf of the German Archaeological Institute (DAI) without interruptions. He is a fellow of the Orient-Department of the DAI and adjunct professor at the University of Erlangen.

Der Göbekli Tepe wurde erstmals im Jahr 1963 bei einer gemeinsamen Oberflächenuntersuchung der Universitäten Istanbul und Chicago als archäologischer Platz mit der Nummer V52 erwähnt. Der Surveybericht wurde 1980 von Peter Benedict veröffentlicht. In einem kurzen Absatz wird erwähnt, dass der Ort aus einem Hügel aus roter Erde bestünde, der von Feuersteingeräten übersät sei und dass sich dort ein Friedhof befände. Zugang zu Wasser gebe es in der Umgebung nicht. Großformatige Skulpturen, die diese Periode gehören, wurden das erste Mal in den 90er Jahren des vorigen Jahrhunderts in Nevalı Cori, einem Grabungsplatz der Nähe von Urfa, gefunden. Nachdem in Nevalı Cori durch die Aufstauung des Atatürk-Stausees der Ort überflutet wurde und die Ausgrabungen beendet waren, besuchte Klaus Schmidt, der an dieser Grabung in allen Kampagnen teilgenommen hatte, im Jahr 1994 alle in der Literatur erwähnten neolitischen Plätze in der Region mit dem Gedanken, ein neues Projekt zu beginnen. Die Erfahrungen, die er in Nevalı Cori gewonnen hatte, gaben Klaus Schmidt die Möglichkeit, die Steine des Göbekli Tepe, die im Survey von 1963 als Grabsteine verstanden wurden, als neolitische T-Pfeiler zu erkennen. Seit 1995 leitet er für das Deutsche Archäologische Institut (DAI) ununterbrochen die Ausgrabungen. Er ist Mitglied der Berliner Orient Abteilung des DAI und außerplanmäßiger Professor and der Universität Erlangen.



GÖBEKLİTEPE
DÜNYANIN İLK
TAPINAĞI, GÖBEKLİTEPE

THE WORLD'S
FIRST
TEMPLE
GÖBEKLİTEPE
DIE ERSTEN
TEMPEL
DER WELT

